

De radenbeweging in Rusland & Finland, Duitsland, Oostenrijk & Hongarije, 1917- 1919

Inhoud

Inleiding.....	3
I. Oorlog en revolutie.....	3
a) De militaire nederlaag van het tsarisme in 1905 deed de vraag rijzen naar het karakter en de rol van de raden.....	4
b) 1915 tot 1918: geen heropleving van de klasse aan beide kanten zonder economische en politieke stakingen.....	6
c) In het hart van de revolutie: het leger, van zijn ontbinding tot de bewapening van het proletariaat.....	7
II. De burgerlijke strategie en de reactie van de arbeiders- en soldatenraden in Europa, 1917-1918.....	11
[De sociaaldemocratie als middel om het proletariaat te ontwapenen].	11
[De contrarevolutie].....	19
III. 1918-1920: De gewapende greep van de macht, het behoud en het verlies daarvan.....	20
a) De Europese burgeroorlog tegen het proletariaat.....	20
b) De interne vijand van de "dictatuur van het proletariaat" in Rusland: het proletariaat?	29
Hoe is het zo ver gekomen?.....	30
Resultaten en vooruitzichten.....	33

"Een opstand door de massa's van het volk heeft geen rechtvaardiging nodig. Wat er gebeurd is, is een opstand, geen samenzwering. We hebben de revolutionaire energie van de arbeiders en soldaten van Petrograd gestimuleerd".

TROTSKI, 25 oktober 1917.

"De strijd voor het socialisme is de meest geweldige burgeroorlog die de wereldgeschiedenis ooit heeft gezien, en de proletarische revolutie moet de noodzakelijke uitrusting voor deze burgeroorlog voorbereiden, ze moet leren die te gebruiken — om te strijden en te winnen. **Zo'n uitrusting van de compacte werkende massa van het volk met de hele politieke macht voor de taken van de revolutie, dat is de dictatuur van het proletariaat en dus de ware democratie. (...) De "Spartakusbund" zal nooit aan de macht komen anders dan door de duidelijke, ondubbelzinnige wil van de grote meerderheid van de proletarische massa in Duitsland,** nooit anders dan op grond van haar bewuste instemming met de opvattingen, doelen en strijdmethoden van de "Spartakusbund".

Rosa LUXEMBURG, Wat de *Spartakusbund* wil. Programma van de KPD, dec. 1918.¹

"De vernietiging van de bourgeoisie als heersende klasse als klasse is een lang en moeilijk proces, waar zij zo sterk is als in Duitsland; de regeringsmethode van de meerderheidssocialisten en de aarzelende halfheid van de onafhankelijken zijn beide een deel van de geestelijke macht van de burgerlijke klasse over het opkomend proletariaat."

Anton PANNEKOEK, mei 1919.²

"... het zou een grote vergissing zijn om te geloven dat we vrede kunnen sluiten met kapitalisten in het buitenland, terwijl we thuis tegen onze eigen kapitalisten willen vechten. Ik geloof dat er op dit punt geen meningsverschillen kunnen bestaan: **ons doel en onze taak is de vernietiging van het kapitalisme, de meest meedogenloze en onverbiddelijke onderdrukking**".

Tibor SZAMUELY, 19 juni 1919, als antwoord op Béla Kun's zoektocht naar een compromis met Clemenceau en de Entente.³

---

¹ Programma van de "Kommunistische Partei Deutschlands", 1918: http://left-dis.nl/nl/KPD_Programm1918.pdf.

² Karl Horner (Pannekoek), "Vooruitzichten", *De Nieuwe Tijd* nr. 19, 15 mei 1919, blz. 323: <https://aaap.be/Pdf/Nieuwe-Tijd/Pannekoek-nl-NT-1919-Vooruitzichten.pdf>.

³ Tibor Szamuely, *Alarm: Ausgewählte Reden und Aufsätze*, Corvina, Boedapest, 1959 (inleiding door Béla Kun).

Inleiding

Een revolutionaire beweging heeft altijd actoren: het proletariaat en zijn organisaties (arbeiders- en soldatenraden, fabriekscomités, proletarische partijen), een doel: "*de vernietiging van het kapitalisme*" (Tibor Szamuely, 1919) en zijn eigen middelen: de klassenstrijd tegen de bourgeoisie. Dit houdt niet alleen de militaire nederlaag van de uitbuitende klasse in, die een burgeroorlog ontketent, maar ook haar totale onteigening door de socialisatie (of "communisatie") van de productiemiddelen.

De nederlaag van de radenrevoluties (Duitsland en Hongarije) met wapengeweld — maar ook vreedzaam met bedrog (Oostenrijk) — waaraan we Finland (1918) en Beieren (1919) moeten toevoegen, en het verdwijnen van de raden als echte proletarische machtsorganen in het Rusland van de sovjets na maart 1918, zijn allemaal historische gebeurtenissen die onbevooroordeelde reflectie vereisen.

Een eeuw na de enorme proletarische golf die de fundamenteën van de kapitalistische wereld deed schudden, is de term "radenrevolutie" Chinees. Het regime van Tito maakte er een regime van "socialistisch" medebeheer van staatskapitalisme van.

Daarom is het belangrijk om de functie van de arbeidersraden, die tussen 1917 en 1919 als paddenstoelen uit de grond schoten, duidelijk te definiëren: 1. als organen ter voorbereiding op de machtsovername door de arbeiders als geheel, en niet als "voorparlementen" die leiden tot een burgerlijke grondwetgevende vergadering. 2. Organen voor de overheersing van de economie in de vorm van "socialisatie", na de machtsovername. Volgens Trotski:

De sovjets zijn de organen om de massa's voor te bereiden op de opstand, de organen van de opstand en, na de overwinning, de organen van de macht.⁴

Het is dus een veralgemeende opstand van de massa's die de vraag oproept naar de kracht en reikwijdte van een beweging om het kapitalistische wereldsysteem af te schaffen, wat sommigen "communisatie" noemen. Een proces dat niet "vreedzaam" kan zijn, en enkele decennia van sociale en zelfs militaire strijd op wereldschaal zal vereisen.

I. Oorlog en revolutie

Militaire nederlagen, gecombineerd met de sociale problemen die inherent zijn aan het kapitalisme, dreven de werkende massa's in de draaikolk van de revolutie. Het eerste voorbeeld hiervan was de Frans-Duitse oorlog van 1870, die leidde tot de Parijse Commune. De nederlaag van de legers van de tsaar tegenover Japan (februari 1904-september 1905) zette de zaken in gang: Rusland werd in vuur en vlam gezet door revolutie, eerst in de vorm van stakingen, waar arbeiders- en soldatenraden ontstonden, daarna in de vorm van arbeidersopstanden (Sint-Petersburg, Moskou) en zeemansopstanden (Kronstadt en Sebastopol), evenals boerenopstanden.

Na verpletterende militaire nederlagen desintegreerden de middeneuropese keizerlijke machten en tsaristisch Rusland extreem snel. Deze desintegratie gaf aanleiding tot de radenrevolutie.

Van 1917 tot 1919 waren Rusland, Oostenrijk-Hongarije en Duitsland vanwege hun sociale en nationale structuur zwakke schakels in de imperialistische keten omdat ze verslagen mogendheden waren. Voor de zegevierende mogendheden waren het hun koloniën en semi-

---

⁴ Trotski, *Geschiedenis van de Russische Revolutie*, II, hoofdstuk 44: "De kunst van de opstand", 1930.

koloniën (Ierland, India, Indochina) die voor problemen zorgden, maar het koloniale proletariaat bleef rustig omdat de koloniale bourgeoisie een verbetering van hun miserabele status in het vooruitzicht stelde. Het Franse proletariaat bewoog nauwelijks, wachtend op de kruimels van de "overwinning" die Clemenceau beloofde ("*Duitsland zal betalen*"). Alleen het Ierse proletariaat en de boeren kwamen in beweging met Pasen 1916, maar onder de vlag van het nationalisme. Het Britse proletariaat in uniform zou begin 1919 op zijn beurt in beweging komen om zijn onmiddellijke demobilisatie te eisen en te laten zien dat het de interventie tegen bolsjewistisch Rusland resoluut afwees.⁵

Tot slot droegen de 14 punten van de Amerikaanse president Wilson (8 januari 1918), waarin hij "het recht van volkeren op zelfbeschikking" afkondigde, bij aan de ontmanteling van het Duitse en Oostenrijks-Hongaarse rijk, tot groot voordeel van het Angelsaksische en Franse imperialisme. Het plan van Wilson bevorderde ook de opkomst van reactionaire nationale bourgeoisie in Tsjecho-Slowakije, Joegoslavië, Polen en de Baltische Staten, die als een grenshek zouden fungeren tegen alle revolutionaire bewegingen die als doel hadden dat arbeiders- en soldatenraden de macht zouden grijpen en het kapitalisme zouden uitroeien.

a) De militaire nederlaag van het tsarisme in 1905 deed de vraag rijzen naar het karakter en de rol van de raden

In 1905 bracht de nederlaag van het Rusland van alleenheerser Nicolaas II door het Japanse imperialisme het Russische proletariaat in een stroomversnelling. Op 12 mei 1905 begon in de textielstad Ivanovo een tweenzeventig dagen durende staking van de arbeiders van de stad. De staking leidde tot een sovjet van 151 afgevaardigden van de stakende fabrieken. Het fenomeen verspreidde zich over heel Rusland, vooral naar Sint-Petersburg en Moskou.

In oktober werden er soldatensovjets gevormd in Moskou, Sevastopol, Vladivostok en Kharbin (in China), en — veelzeggend — arbeiders- en soldatenraden in Irkoetsk en Krasnojarsk.⁶ De zeelieden van Kronstadt en Sebastopol kwamen in november in opstand. Op initiatief van de Sociaal-Revolutionairen (S.R.) werden er boerensovjets gevormd. Tegen het einde van november 1905 had de tsaristische repressie alleen de arbeiderssovjets en de All-Russische Boerenbond als oppositie overgelaten. Graaf Serge Witte, de minister van de tsaar, liet de leiders van de Boerenbond op 27 november arresteren en de leden van de Arbeiderssovjet van Sint-Petersburg op 16 december.

De sovjet van Sint-Petersburg, voorgezeten door Trotski, riep op tot een opstand. Deze werd snel neergeslagen. De Moskouse sovjet nam de macht over, maar de tsaar kon rekenen op de loyaliteit van zijn troepen, en van 22 december 1905 tot 1 januari 1906 vochten de Moskouse arbeiders tegen de politie en het leger, niet in een opstand om de macht, maar in een stedelijke partizanenoorlog. Deze nederlaag was niet echt een nederlaag, want de strijdlust van het proletariaat bleef intact: het bloedbad dat het leger aanrichtte onder de arbeiders in de Lena goudmijnen (meer dan 150 doden) in april 1912 leidde tot een groeiende golf van revolutionaire stakingen die in de eerste maanden van 1914 hun hoogtepunt bereikten.

De revolutie van 1905 deed ook de vraag rijzen naar de relatie tussen de arbeidersraden en de revolutionaire partijen. De raden werden ofwel gezien als louter vehikels voor het socialistische programma dat door hun revolutionaire partijen belichaamd werd, ofwel als de motoren van

---

⁵ In januari 1919, op het hoogtepunt van de "Vredesconferentie" in Parijs, bekende premier Lloyd George: "Als we een operatie tegen de bolsjewieken zouden ondernemen, zou Engeland bolsjewistisch worden en zou er in Londen een sovjet worden opgericht". Geciteerd in Edward Hallet Carr, *The Bolshevik Revolution*, vol. 3. *Sovjet Rusland en de wereld*, Éditions de Minuit, 1974, p. 136-137.

⁶ Oskar Anweiler, *Les Soviets en Russie 1905-1921*, Gallimard, 1972, p. 325-326.

revolutionaire transformatie, waarbij de proletariërs en hun partijen zelf voortdurend gerevolutioneerd werden door de raden beweging.

Het debat dat in 1905 ontstond — zowel onder de Mensjewieken als onder de Bolsjewieken — bracht duidelijk de kwestie van de radenmacht ter sprake. *Iskra*, het toenmalige Mensjewistische orgaan, verkondigde op 1 juli dat de sowjets propagandacomités waren, of zelfs centra van zelfregulering door de arbeiders. Op het niveau van het Keizerrijk konden ze een "constituerende vergadering" worden, door de stakingsbeweging om te zetten in een opstand.⁷ Jules Martov beschreef de sovjets, die de Mensjewieken hadden helpen oprichten, zelfs als "niet-politieke organisaties, onafhankelijk" van de "arbeiderspartijen", een soort professionele arbeiderskamer die "*de democratische hervorming van de maatschappij*" zou bevorderen, kortom een voorportaal van de Russische "burgerlijke revolutie".⁸

In een circulaire van 9 november 1905 van het Centraal Comité van de bolsjewieken, waarschijnlijk geschreven door Alexander Bogdanov, werd gewaarschuwd voor het risico dat de "sovjet"-organisaties "zichzelf zouden veranderen in 'onafhankelijke' arbeiderspartijen", vanwege een gebrek aan politiek bewustzijn. Daarom is "*het doel van de sociaaldemocratie met betrekking tot de (Petersburgse) sovjet om deze ertoe te brengen haar programma en tactisch leiderschap te accepteren*". De conclusie is een sterke waarschuwing:

Als deze organisaties weigeren het programma van onze partij of een ander programma te accepteren, moeten de sociaaldemocraten hen verlaten en hun anti-proletarische karakter aan de proletarische massa's onthullen.⁹

Kortom, de sowjets moesten zich onderwerpen of aftreden. Ze mochten hooguit een technisch orgaan van de Partij zijn, een eenvoudige transmissieriem. Het standpunt van Lenin, die aan het eind van het jaar terugkeerde naar Rusland, was heel anders. Hij beweerde verrassend genoeg dat "*[de sovjet) niet tot een bepaalde partij moet behoren*", ook al vormt hij "*de kern van de voorlopige revolutionaire regering*". Hij belichaamde het verenigde front van afgevaardigden uit alle sociale lagen: arbeiders, leger, marine, boerenstand en zelfs de burgerlijke intelligentsia, wat "een plus en zeker geen min is", zoals Lenin uitlegde. Lenin verdedigde het idee — waaraan de bolsjewieken trouw bleven tot aan de Aprilstellingen van 1917 — dat het programma van een revolutionaire regering dat van een burgerlijk-democratische revolutie was, waarvoor de "*constituerende volksvergadering*" nodig was, gesteund door het gewapende volk. In een ander artikel beweerde Lenin dat de sovjet slechts een democratische instelling was die streed voor specifieke doelen — "**een democratische maar geen socialistische dictatuur**" — en dat het daarom geen "*arbeidersparlement*" of een "*orgaan van zelfbestuur van het proletariaat*" kon zijn, en dus geen dictatuur van het proletariaat.¹⁰

De sovjet, als orgaan dat ondergeschikt is aan de partij, of opgelost in de smeltkroes van een constituerende vergadering die de zogenaamde "revolutionaire democratie" samenbrengt, wordt daarom niet opgeroepen om het machtsorgaan van de proletarische klasse te worden, met de missie om een einde te maken aan het systeem van kapitalistische democratie, dat gebaseerd is op de uitbuiting van de overgrote meerderheid door een kleine minderheid.

---

⁷ *Iskra* n° 101, juni 1905, geciteerd door Avraham Yassour, "Modèles d'organisation révolutionnaire à Pétersbourg en 1905", in AAVV, *Sur 1905*, Champ Libre, 1974, p. 210-211.

⁸ Ibid, pp. 216-217.

⁹ Ibid, pp. 219-221. Nadruk toegevoegd. Merk op dat dit de politiek was van Otto Rühle in Dresden in november 1918, toen hij de IKD vroeg om de lokale raden snel te verlaten.

¹⁰ Lenin, "Socialisme i anarkhizm", *Novaja Jizn* nr. 21, 25 nov. 1905, Franse vertaling in *Œuvres*, tome X (nov. 1905-juni 1906), 1967.

Trotski, een voorstander van "permanente revolutie", voorspelde het gevaar dat zowel de Mensjewieken als de Bolsjewieken voor de toekomstige revolutie vormden in het geval van een proletarische overwinning:

[...] terwijl de antirevolutionaire aspecten van het Mensjewisme zich al ten volle manifesteren, **bedreigen de antirevolutionaire aspecten van het Bolsjewisme ons nog niet-** maar de bedreiging is niet minder ernstig — **alleen in het geval van een revolutionaire overwinning.**¹¹

b) 1915 tot 1918: geen heropleving van de klasse aan beide kanten zonder economische en politieke stakingen

Amper 10 jaar later riep de wereldoorlog de vraag op van een revolutie, niet in één land, maar in alle landen. Het ging erom een einde te maken aan de oorlog en aan het sociale systeem dat er de werkelijke oorzaak van was: het kapitalisme.

De radenrevolutie van 1917 tot 1919 was niet het resultaat van spontane opstanden. Ze werd voorbereid door een voor-revolutionaire klassenstrijd aan beide kanten, in alle sectoren die klaar waren om in brand te vliegen: de mijnen, de scheepswerven, de fabrieken, de eenheden waar geschoolde arbeiders gemobiliseerd werden, vooral de marine. Revolutionaire minderheden, hoewel aanvankelijk zwak, speelden een beslissende rol.

Voor de goede orde volgen hier de belangrijkste fasen in deze revolutionaire opkomst.

1915: In februari breekt een langdurig conflict uit dat de scheepsbouwwerven in Glasgow (Clyde) lamlegt; in augustus leggen mijnwerkers in Wales het werk neer.¹² In Rusland staken datzelfde jaar 550.000 arbeiders, waarmee de opwaartse golf van stakingen wordt voortgezet die in de eerste zes maanden van 1914 1,5 miljoen arbeiders had betrokken.¹³

1916: In Duitsland breken politieke stakingen uit als protest tegen de arrestatie van Karl Liebknecht, na de demonstratie op 1 mei die de kreet "Weg met de oorlog!" Toen zijn vonnis op 29 juni bekend werd gemaakt, gingen 55.000 arbeiders in Berlijn, Braunschweig (Brunswijk), Bremen en Stuttgart in staking. Kautsky merkte met spijt op dat Liebknecht "de populairste man in de loopgraven" was geworden.¹⁴

In Frankrijk staakten vrouwelijke confectiearbeiders, daarna, eind 1916 de "munitionnettes" in oorlogsindustrie. De stakingen bereikten hun hoogtepunt in 1917, terwijl muiterijen zich over het front verspreidden en sommige regimenten het erover hadden om naar Parijs te marcheren. De leuzen "Leve de vrede" en "Weg met de oorlog" verschenen en de rode vlaggen werden tevoorschijn gehaald. Deze stakingen vonden weerklank in sommige eenheden die munitie, waar ze dit anarcho-vakbondslied aanhieven: " Vooruit dames, een goede beweging / Blaas de munitie op / Weg met de oorlog (bis) / Blaas de fabrieken op / Ga *Les Invalides*¹⁵ plunderen / Weg met de oorlog".¹⁶

Nog slimmer was dat de Russische, Duitse en daarna Hongaarse proletariërs in uniform de wapenfabrieken niet opblezen, maar wapens en munitie uitdeelden aan de arbeiders, die de rode garde vormden.

---

¹¹ Trotski, "Nos différends", 1905, Les Éditions de Minuit, 1969, pp. 385-386. Nadruk toegevoegd. Het artikel werd voor het eerst gepubliceerd in de Socialist Review (*Przegląd socjalistyczny*), Warschau.

¹² Alfred Rosmer, *Le mouvement ouvrier pendant la première guerre mondiale*, vol. 2, herdrukt door Éditions d'Avron, 1993, p. 60.

¹³ Marc Ferro, *La révolution de 1917*, Albin Michel, 1997, p. 35 en 45.

¹⁴ Gilbert Badia, *Le spartakisme*, L'Arche, Parijs, 1967, p. 106-111.

¹⁵ *Les Invalides* werd in de Franse Revolutie door het revolutionaire volk bestormd. Daarna werd het een symbool van het Franse militarisme. Noot van de vertaler.

¹⁶ André Loez, 14-18. *Les refus de la guerre. Une histoire des mutins*. Parijs, Gallimard, 2010, p. 170.

1917: In april waren er stakingen van metaalarbeiders in Berlijn, waar de semi-clandestiene *revolutionäre Obleute*, een groep radicale geschoolde arbeiders, sociale agitatie combineerden met een politieke strijd tegen de oorlog. Deze stakingen werden gevolgd door de eerste opstanden op de vloot tussen juni en augustus, vooral in Wilhelmshaven. De belangrijkste aanstichters van de opstand, Max Reichpietsch en Albin Köbis, die tevergeefs hadden geprobeerd steun te vinden bij de USPD, werden door een militair tribunaal berecht en op 5 september doodgeschoten.¹⁷

1918: Eind januari trekt een pre-revolutionaire stakingsbeweging door Oostenrijk en Duitsland. De revolutionaire afgevaardigden, waaronder de draaibankwerker Richard Müller,¹⁸ riepen op tot een politieke staking "*voor een vrede zonder annexaties of schadeloosstellingen, gebaseerd op het zelfbeschikkingsrecht van volkeren*". Er waren 400.000 stakers in Berlijn. Er werd een actiecomité gekozen waarin, *op aandringen van Richard Müller*, zelfs Ebert, Scheidemann en Braun zaten — allemaal sociaal-patriotten en toekomstige beulen van het Duitse proletariaat! Haase, Dittmann en Ledebour vertegenwoordigden de Onafhankelijken van de USPD, gevormd in april 1917. Op 31 januari verkondigde Ebert, die hand in hand met de autoriteiten werkte, dat "*de overwinning de liefste wens van alle Duitsers was*". Uitgejouwd en voor verrader uitgemaakt, werd hij gedwongen om zijn steun aan de staking te betuigen... Het actiecomité riep op om op 3 februari weer aan het werk te gaan. Repressie onthoofde de beweging voor een paar maanden. Onder de radicale arbeiders ontwikkelde zich een gevoel van woede: "*We hebben wapens nodig: we hebben propaganda nodig in het leger. De enige uitweg is revolutie*".¹⁹

De algemene staking verspreidde zich over Oostenrijk, maar niet naar Bohemen-Moravië, waar propaganda pro-Entent en pro-onafhankelijkheid zegevierde.²⁰ De sociaaldemocratie toonde een radicale taal die haar niets kostte: de *Arbeiter-Zeitung* van 1 januari stelde voor om Nieuwjaarsdag 1918 om te dopen tot "Lenin-dag". Maar dit breedsprakige radicalisme van links (Otto Bauer) toonde al zijn grenzen:

"We hadden gewild dat de staking een grote revolutionaire demonstratie zou worden. ***We wilden niet dat de staking een revolutie zou worden.*** Daarom moesten we ervoor zorgen dat de staking eindigde voordat de hongersnood de stakers tot capitulatie dwong — dat ze eindigde op een manier die de kracht en het vertrouwen van de massa's zou consolideren".²¹

Maar zonder een gewelddadige opstand tegen onmenselijke leefomstandigheden, zonder de organisatie van arbeiders en soldaten in raden, kon er geen sprake zijn van het omvormen van "stakingen in revolutie".

c) In het hart van de revolutie: het leger, van zijn ontbinding tot de bewapening van het proletariaat

Het dienstplichtigenleger aan de fronten was een leger van arbeiders en boeren. Arbeiders, in de geïndustrialiseerde landen: Duitsland (ongeveer 9 miljoen, waaronder 2,5 miljoen

---

¹⁷ Badia, op. cit. blz. 130-132.

¹⁸ Ralf Hoffrogge, *Richard Müller. L'homme de la révolution de novembre 1918, les nuits rouges*, 2018.

¹⁹ Geciteerd in Broué, "Octobre 1917 en Allemagne", in *La Révolution d'Octobre et le mouvement ouvrier européen*, p. 73.

²⁰ De "Tsjecho-Slowaakse Nationale Raad" werd in februari 1916 in Parijs opgericht, onder leiding van Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš en Milan Rastislav Štefánik, ... onder toezicht van de Quai d'Orsay (Het adres van het Franse ministerie van buitenlandse zaken; vertaler).

²¹ Otto Bauer, *Die Österreichische Revolution*, Wenen, 1923, p. 65. Elektronische editie:

<https://www.marxists.org/deutsch/archiv/bauer/1923/oesterrev/index.html>. Zie ook: Roman Rosdolsky, "La situation révolutionnaire en Autriche en 1918 et la politique des sociaux- démocrates. La grève de janvier 1918 en Autriche", *Critique communiste*, sept.-okt. 1977.

vakbondsleden), Frankrijk (6,5 miljoen), Groot-Brittannië (8 miljoen arbeiders, 4 miljoen vakbondsleden), Oostenrijk en Bohemen-Moravië. In Rusland bestond de overgrote meerderheid uit boeren, die net uit de lijfeigenschap waren gekomen, behalve in de marine en de technische regimenten. Rusland had een proletariaat van 3,4 miljoen fabrieksarbeiders, vaak geconcentreerd in gigantische fabrieken (zoals de Putilov fabrieken in Petrograd). In Hongarije was de arbeidersklasse voornamelijk geconcentreerd in de hoofdstad Boedapest, in gigantische fabrieken zoals die op het eiland Csepel (*Tschepele*): 1,5 miljoen arbeiders (waarvan 720.000 vakbondsleden) op een bevolking van 9 miljoen, waarbij het platteland bevolkt werd door kleine boeren en landarbeiders.

Het jaar 1916 markeerde een belangrijk keerpunt in het desintegratieproces van het leger. Desertie werd een massaal fenomeen. In juni 1916 nam het Russische leger 300.000 gevangenen, voornamelijk Tsjechische, Hongaarse en Kroatische deserteurs. In februari-maart 1918 deserterden meer dan 250.000 soldaten uit het Habsburgse leger. Voor het Russische leger werd desertie een nationale sport: 1 miljoen deserteurs in 1916, daarna 2 miljoen in 1917. Vanaf dat moment stemden de soldaten met hun voeten tegen de oorlog ten gunste van de revolutie. Deserties leken op massale muiterij tegen de oorlog.

De meest spectaculaire deserteursbeweging was die van Caporetto in oktober 1917, toen het leger van generaal Cadorna, een aanhanger van de meest wrede discipline, 40.000 doden en 294.000 gevangenen verloor, waar nog eens 400.000 deserteurs bij kwamen.²² Maar zonder een sociale reactie thuis, zonder de veralgemening van de klassenstrijd in Italië, viel de repressie genadeloos op de deserteurs. 750 werden doodgeschoten.

In zijn *Geschiedenis van de Communistische Linkerzijde*, gepubliceerd in het Italiaans in 1964, benadrukte Amadeo Bordiga wat er in Caporetto op het spel stond voor het Italiaanse proletariaat, in een tijd waarin socialistische leiders zoals Filippo Turati opriepen tot een heilige unie om "het vaderland in gevaar te verdedigen". Voor Bordiga betekende echt revolutionair defaitisme dat een hele klasse voorbereid moest worden op een gewapende opstand:

In de praktijk hadden de gemobiliseerde proletariërs defaitisme toegepast, zij het inadequaats, door het front te verlaten. Ze gooiden hun wapens weg in plaats van ze te houden voor klassenacties, zoals in dezelfde tijd aan het Russische front gebeurde...²³

De hamvraag van deze hele periode is de bewapening van het proletariaat om de rug van de vijandelijke klasse, de bourgeoisie, te breken, van Rusland tot Hongarije, via Finland en Duitsland.

Hoewel de Oktoberopstand technisch gezien een staatsgreep was tegen de regering-Kerenski, was het zeker geen militaire putsch die in het geheim werd uitgevoerd door een paar complotteurs. Ze vond bijna op klaarlichte dag plaats, de precieze datum van de opstand bleef min of meer "geheim", maar ze werd gesteund door een meerderheid van de 13 miljoen arbeiders en *muzhiks* [boeren; vertaler] in uniform. Het proletariaat had al bijna alle macht in de fabrieken in handen, via de arbeidersraden en vooral de fabrieksraden, die gevoeliger waren voor de radicale propaganda van de bolsjewieken.²⁴ De rode gardes van de arbeiders die eind

---

²² Jean-Paul Bled, *L'Agonie d'une monarchie*. Oostenrijk-Hongarije 1914-1920, Tallandier, 2017, p. 336-337.

²³ Nadruk toegevoegd. Over de houding van de Italiaanse officieren in Caporetto geeft Bordiga deze smakelijke verduidelijking: "en als de (proletariërs) niet op hun officieren hadden geschoten, dan was dat omdat de officieren met hen mee waren gevluht in plaats van de historische Amba Alagi pistolen van 1895-1897 (een ander groot Italiaans tijdperk) te grijpen in een poging hun vlucht te stoppen". Tekst in het Frans:

http://www.uqac.ca/Classiques_des_sciences_sociales.

²⁴ Voor de gebeurtenissen in Rusland verwijzen we naar Trotski's *Geschiedenis van de Russische Revolutie, evenals naar Alexander Rabinowitch' Les bolcheviks prennent le pouvoir. La révolution de 1917 à Péetrograd*, La Fabrique, 2016 (ook in het Engels; vertaler) en Stephen A. Smith, *Péetrograd Rouge. La Révolution dans les usines (1917-1918)*, les nuits rouges, 2017.

maart in de fabrieken gevormd werden — onder leiding van een bolsjewistische astronoom! 25 — vormden een klein leger van 20.000 man in Rusland, dat in maart 1918 deel zou gaan uitmaken van het Rode Leger.

Maar veel meer dan in Duitsland en Finland, en zelfs in Hongarije, waren het de boeren die voor de "plus" zorgde die nodig was voor de overwinning van de opstand. Zoals Trotski opmerkte:

De Oktoberrevolutie was de strijd om de macht van het proletariaat tegen de bourgeoisie. Maar het was de muzhik die uiteindelijk de uitkomst van de strijd bepaalde. (...) De partij leidde de opstand; de belangrijkste drijvende kracht was het proletariaat; de gewapende arbeidersdetachementen waren de stoottroepen; maar de uitkomst van de strijd werd beslist door het boerengarnizoen, dat moeilijk op de been te brengen was.²⁶

Tot oktober 1918 vonden de belangrijkste confrontaties plaats in Hongarije, waar de wil van soldaten, zeelieden, mijnwerkers en lagen proletariërs niet alleen in botsing kwam met het zittende regime, maar ook met de sociaaldemocratie.

Op 1 februari 1918 muitten zeelieden uit de Dalmatische haven Cattaro (Kotor) op ongeveer veertig schepen en hesen de rode vlag. Een van de leiders van de mouterij was József Czerny, die na maart 1919 samen met een aantal muiters de brigade "Lenin's Jongens" vormde, die voorop liep bij de onderdrukking van de contrarevolutie. Om de mouterij neer te slaan, schakelde de Habsburgse marine Duitse onderzeeërs in. Op 20 mei 1918 muite in Pécs ook het 6de infanterieregiment uit Újvidék (Novi Sad). De soldaten namen de stad in met de hulp van mijnwerkers die zich voor de gelegenheid bewapend hadden. Twee hele regimenten werden erheen gestuurd om de beweging neer te slaan.

De repressie was hevig: soms werd één op de tien mannen doodgeschoten, net als in het oude Romeinse leger. De nieuwe keizer en koning, Karel I, was meedogenloos (Was het deze gespierde verdediging van het christendom tegen de communistische "krachten van het kwaad" die de laatste van de Habsburgers in oktober 2004 zijn zaligverklaring door paus Johannes Paulus II opleverde? ; Ph.B.)

In juni 1918 gingen 50.000 proletariërs in staking om hogere lonen te eisen en raakten slaags met politie-eenheden, op sommige plaatsen met wapens in de hand. De houding van de sociaaldemocraten ten opzichte van de arbeidersstrijd was elke keer hetzelfde: hen tot capitulatie dwingen. De Sociaal-Democratische Partij (PSDH) verkondigde, met veel gejammer, in haar orgaan *Népszava* (Stem van het Volk):

De heroïsche strijd en opofferingen van de arbeiders zijn niet genoeg om resultaat te boeken tegenover de kracht van de regering. Daarom heeft het geen zin om de strijd voort te zetten, het zou alleen maar leiden tot de dood van nog meer mensen en de kracht van de arbeidersklasse breken. **Daarom smeken we de arbeiders in de strijd: ga meteen weer aan het werk!**²⁷

Toen de mouterij van de matrozen in Kiel op 30 oktober begon, duurde het niet lang voordat ze zich aansloten bij de arbeiders. Op 4 november was de stad in handen van de opstandelingen: de eerste soldatenraden werden gevormd, gevolgd door arbeidersraden. Drie dagen later riep de arbeidersraad op tot revolutie in het hele *Reich*, met de verkondiging: "De macht ligt in onze handen" (*Die politische Macht ist in unserer Hand*). De sociaaldemocraten stuurden parlamentslid Noske naar Kiel om admiraal Von Souchon als militaire gouverneur te vervangen. Geconfronteerd met de revolutie in opmars, smeekte de SPD niet, maar bereidde zich actief voor om de revolutie te verpletteren, maar stap voor stap. De sociaaldemocraten, die

---

²⁵ Pavel Sternberg, een astronoom van Duitse afkomst, die — net als Anton Pannekoek — zijn naam naliet aan een asteroïde, een krater op de Maan en het (Sternberg) Instituut voor Astronomie in Moskou.

²⁶ Trotski, op. cit. deel II, p. 667. Nadruk toegevoegd.

²⁷ Roland Bardy, 1919 — *La Commune de Budapest*, Éditions de la Tête de Feuilles, Parijs, 1972, p. 41-42; *Communisme* nr. 32, november 1990: <http://gci-icg.org/french/communisme32.htm>.

twee ministers in de regering hadden (Scheidemann en Bauer), speelden aanvankelijk met het idee om Kiel te bombarderen.

Van 1917 tot 1919 was de strategie van de bourgeoisie overal hetzelfde: volledig gebruik maken van de sociaaldemocratie, zowel ter rechter- als ter linkerzijde, om het proletariaat ertoe aan te zetten terug te keren naar de kooien van de kapitalistische fabrieken, de soldaten ertoe aan te zetten te accepteren dat ze ontwapend werden, en als dat niet genoeg was, hen te verpletteren door de krachten van de contrarevolutie, van binnenuit en van buitenaf.

II. De burgerlijke strategie en de reactie van de arbeiders- en soldatenraden in Europa, 1917-1918

[De sociaaldemocratie als middel om het proletariaat te ontwapenen].

In Rusland, Duitsland, Oostenrijk en Hongarije vertrouwden de heersende klassen op de reformistische en "centristische" sociaaldemocratie om de raden van hun doel af te leiden: het grijpen van de macht, als resultaat van een onstabiele situatie van dubbele macht.

De heersende klassen probeerden de raden van binnenuit te ondermijnen door ze om te vormen tot de bestuursorganen van de nieuwe burgerlijke maatschappij die opkwam. De leuzen "Democratische Republiek" en "Grondwetgevende Vergadering" van het hele volk werden ingehamerd om de raden de grond in te boren. Vanaf het begin bereidde de bourgeoisie een burgeroorlog voor tegen de nieuwe radenmacht. Finland, zelfs zonder een echte radenformatie, was geen uitzondering: de nationale bourgeoisie, die haar onafhankelijkheid opeiste, bereidde systematisch een interne oorlog tegen het proletariaat voor om haar macht te consolideren, *daarbij steunend op de twee imperialistische kampen, die allemaal even bezorgd waren over een bolsjewistische besmetting.*

In RUSLAND. — Omdat de Russische revolutie bekender is dan de Duitse en Hongaarse revoluties, zullen we alleen in grote lijnen de kenmerken schetsen van een radenbeweging die de Bolsjewieken bevorderden, tenminste tot november 1917.

In tegenstelling tot de sovjet van Petrograd van 1905, die een schepping was van het stakende proletariaat, was de sovjet van 1917 voornamelijk een creatie van de partijen van de "revolutionaire democratie". De revolutie bevrijdde gevangene Mensjewistische arbeiders die hadden deelgenomen aan het Centraal Comité voor Oorlogsindustrieën (CCO). Met de steun van socialistische intellectuelen zoals Soechanov vormden zij een Voorlopig Uitvoerend Comité van de Raad van Afgevaardigden van de Arbeiders, waar socialistische afgevaardigden naar de Doema zich bij aansloten. Het Voorlopig Comité nodigde de arbeiders uit om hun afgevaardigden te kiezen op basis van één op de 1000, en de soldaten op basis van één per compagnie (tussen 100 en 250 man) voor een leger van ongeveer 13 miljoen gemobiliseerde mannen. Tijdens de eerste vergadering besloot het uitvoerend comité om commissarissen *aan te wijzen* die verantwoordelijk waren voor het organiseren van buurtcomités en gewapende arbeidersmilities. Indirecte democratie dus. Eenmaal gevormd, coöpteerde de sovjet van Petrograd Socialistische SR en Mensjewistische leiders.

Even belangrijk was de afkondiging van *Prikaz* (Order) Nr. 1 door de sovjet, op initiatief van de afgevaardigden van de soldaten uit het gewone volk. Hierin werd bepaald dat er in elk legerkorps soldatencomités gekozen zouden worden. Aangezien soldaten volledige burgerrechten hadden, mochten ze geen orders opvolgen die in tegenspraak waren met de beslissingen van de sovjet.²⁸ Ze hadden de mogelijkheid — nooit eerder gezien in een klasseleger — om hun officieren te ontslaan en nieuwe te kiezen. De kapitalistische discipline binnen het leger werd dus doorbroken.

Vanwege het numerieke overwicht van de soldatenafgevaardigden en hun boerenafkomst was de overgrote meerderheid Socialistisch-Revolutionair (SR). Aan de andere kant domineerden de Bolsjewieken, althans aanvankelijk, de arbeiderscomités. De sovjets werden door zowel de bolsjewieken als de mensjewieken gezien als een "*parlement van de arbeidersklasse*", en dus als een vergadering van politieke partijen. Terwijl de Mensjewieken er de opstap naar de

---

²⁸ Voor een schets van de radenbeweging, in aanvulling op Trotski's verslag, zie: Oskar Anweiler, *Les Soviets en Russie 1905-1921*, Gallimard, 1972; Marc Ferro, *La révolution de 1917*, Albin Michel, 1997.

Grondwetgevende Vergadering van wilden maken, zagen de Bolsjewieken ze als het fundament van de dictatuur van het proletariaat, onder het alleengezag van de Partij. Het was een kwestie van "*klaar zijn om de macht te grijpen*", zoals Lenin in juni op het Eerste Sovjetcongres zei.

Zoals historicus Marc Ferro terecht opmerkt:

(...) De sovjets handelden al niet meer helemaal op eigen houtje: hun leden gehoorzaamden nu de instructies van hun partij.²⁹

Dit proces van partijdominantie kwam op gang zodra de parlementsleden niet langer konden doen alsof ze "apolitiek" waren. Ze konden dit des te meer doen omdat het streven om de oorlog te beëindigen en het grondbezit over te nemen allesbehalve "apolitiek" was.

Voor de partijen van de "revolutionaire democratie", de SR en de Mensjewieken, waren de sovjets een strovuurtje dat mocht branden tot de grondwetgevende vergadering. Terwijl Lenin de voorlopige regering als contrarevolutionair bestempelde, verklaarden de Mensjewieken zich bereid om zich aan haar bevelen te onderwerpen:

Leden van de Voorlopige Regering, het proletariaat en het leger wachtten op uw orders om de revolutie te consolideren en Rusland te democratiseren.³⁰

Maar deze "orders" waren die van een "verdedigingsoorlog" in dienst van de Entente; de "revolutionaire" instelling van "democratie" viel samen met de snelle begrafenis van de revolutie door de Grondwetgevende Vergadering. De Mensjewieken en SR-en stemden ermee in om alle macht over te dragen aan de voorlopige regering en vervolgens aan de Grondwetgevende Vergadering. Zodra de Grondwetgevende Vergadering het hoogste orgaan zou zijn, zouden de arbeiders-, soldaten- en boerenraden gewoon zelfmoord plegen, zoals ze in december 1918 in Duitsland zouden doen. Het is waar dat de Duitse sociaaldemocratische regering kon rekenen op een leger dat nauwelijks door de militaire nederlaag was aangetast, en op *Freikorps* die door het kapitaal en ... haarzelf werden betaald.

In Rusland daarentegen ondermijnden de radicalisering van een proletariaat dat vaak meer links stond dan de bolsjewistische partij, het permanente oproer van de soldaten die in raden georganiseerd waren en die zo woedend werden dat ze op het punt stonden hun officieren neer te schieten, de boerenopstanden die met of zonder sovjets gevoerd werden, dit alles sloeg de contrarevolutie de grond onder de voeten uit. We weten hoe de putschpoging van Kornilov van 27-30 augustus (10-13 september) jammerlijk mislukte. De *Kornilovsjtsjina* maakte de weg vrij voor de opstand van de arbeiders, soldaten en matrozen.

In september namen de bolsjewieken, een partij van bijna niets, de controle over van de sovjet van Petrograd. De soldatenraden, die maar één ding in hun hoofd hadden — een einde maken aan de oorlog en zo snel mogelijk het grondbezit herverdelen — schaarden zich (voor ongeveer 40%) aan de kant van de bolsjewieken. Zowel de politiek van de voorlopige regering, die de oorlog wilde voortzetten aan de kant van de Entente, als de politiek van de industriëlen, die arbeiders ontsloegen en geld gaven aan de contrarevolutie, veroorzaakten de onweerstaanbare revolutionaire vloedgolf, die niet te stoppen was door de laster in de pers (die Lenin uitmaakte voor een Duitse agent) of door een dreigende putsch.

Het succes van de Oktoberrevolutie was niet alleen te danken aan de onbedwingbare woede tegen degenen die verantwoordelijk waren voor de oorlog, maar ook aan een immense haat tegen de bourgeoisie (de arbeiders marcheerden met aanhef van de kreten "*dood aan de bourgeoisie*" en "*weg met de tien kapitalistische ministers*"). Hoewel de bolsjewistische partij,

---

²⁹ Ferro, op. cit. blz. 255.

³⁰ Ferro, *ibid*, p. 256.

onder de energieke leiding van Lenin en Trotski, op één lijn zat met de gloeiende massa's, wist ze hen af te remmen, zoals tijdens de julidagen, en trapte ze niet in de val van een voortijdige opstand. Dit was niet het geval met Karl Liebknecht en Wilhelm Pieck in januari 1918, die — met de Linkse Onafhankelijken (Georg Ledebour) — een opstand probeerden te organiseren die bij voorbaat gedoemd was te mislukken (zie *hieronder*).

Het succes van oktober kan net zo goed verklaard worden door de energieke actie van leiders die de aspiraties van de massa's belichaamden, als door de zelfontplooiing van specifieke organisaties van de arbeidersklasse: fabriekscomités, buurtcomités, bevoorradingscomités, etc., en de rode gardes.

Deze comités beantwoordden aan wat de arbeiders in de grote fabrieken nodig hadden: het innen van hun loon door de kas van de bazen over te nemen en indien nodig in beslag te nemen wanneer de bazen de fabriek sloten; het beheren van de fabriek en de handel tussen bedrijven (vooral in voedsel en kleding); het veiligstellen van de bevoorrading, in een tijd waarin de economische ineenstorting op handen was ("de dreigende catastrofe" waar Lenin de nadruk op legde).³¹ Het was dus een kwestie van noodgedwongen "zelfbeheer", dat ook vereiste dat de arbeiders fysieke en morele zelfbeheersing uitoefenden: alcoholisme bestrijden, demoralisatie en depolitiserings door absentisme tegengaan,³² culturele activiteiten creëren die van vitaal belang waren voor het moreel (waaronder alfabetiseringscursussen voor ongeschoolde arbeiders).³³ Dit alles was arbeiderscontrole, zoals bepleit en in praktijk gebracht door fabriekscomités, in toenemende afhankelijkheid van bedrijfsmilities. Het was geen zelfbeheer ter vervanging van de machtsovername.³⁴

De opkomst van de rode gardes, arbeiders die zich vrijwillig meldden omdat ze vastbesloten waren om "tegen de contrarevolutie te vechten" en "de verworvenheden van de arbeidersklasse te verdedigen" — maar ook om de burgerbevolking te beschermen — weerspiegelde een onweerstaanbare drang naar de opstand. Al snel steunden deze bewakers de arbeidersmilities die op territoriale basis waren opgericht. Het is veelzeggend dat je, om lid te worden van de rode gardes, *"aanbevolen moest worden door het districtscomité van een socialistische partij"*.³⁵

Niet de vakbonden, maar de fabriekscomités belichaamden het meest de opstandige geest van het proletariaat. Voor de Mensjewieken die hen domineerden, moesten de vakbonden — binnen het kader van een "burgerlijke revolutie" — genoegen nemen met democratische eisen. Dit was niet het geval voor de bolsjewieken, die de vakbonden opriepen om *"vastberaden en standvastig aan de kant van het revolutionaire internationalisme te staan"*. In zekere zin een echt revolutionair syndicalisme...

Voor veel arbeiders, die niet geloofden dat de economie gered zou worden *"door geplande staatsinterventie in het economische leven"*, leken de fabriekscomités een voorloper van

---

³¹ Lenin, *De dreigende catastrofe en hoe die te bestrijden* (1917)

<https://www.marxists.org/nederlands/lenin/1917/catastrofe/index.htm>. Noot van de vertaler.

³² In november was het absentisme 40% in de Putilov fabrieken. Het kan verklaard worden door *de mobilisatie van de hoogst gekwalificeerde arbeiders* in technische organisaties en de rode gardes. Het absentisme trof eigenlijk de minst gekwalificeerde arbeiders die afkomstig waren van het platteland en die er alleen maar aan dachten om terug te keren naar hun dorpen waar voedsel te vinden was.

³³ Stephen A. Smith, *Pétrograd Rouge. La Révolution dans les usines (de février 1917 à juin 1918)*, les nuits rouges, 2017, hoofdstuk IV, p. 115 e.v.

³⁴ Tijdens de fabrieksbezettingen in Italië (1920), waar de *Ordinovisten* (Gramsci, Togliatti, etc.) aandrongen op het beheer van de bezette fabrieken, stelde Bordiga het echte politieke alternatief: *"De fabrieken nemen of de macht grijpen?"* (*Il Soviet*, 21 februari 1920).

³⁵ *Ibid*, blz. 142.

producentencommunes, terwijl de vakbonden overblijfselen van de kapitalistische maatschappij waren, "*levende lijken*".³⁶

Lenins steun voor de arbeiderscontrole door fabriekscomités was in de eerste plaats bedoeld om spontane initiatieven te steunen, zelfs in het geval van de oprichting van een gecentraliseerde "proletarische staat". Maar het ging ook om het aanmoedigen van boekhouden, "*omdat socialisme in de eerste plaats een kwestie van boekhouden is*".

In feite wilden de bolsjewieken alleen een "statelijke arbeiderscontrole" instellen, en stemden hiervoor tijdens de conferenties van de fabriekscomités in september en oktober. Al in juni hadden ze opgeroepen om de comités ondergeschikt te maken aan de vakbonden. De vakbonden hadden het voordeel dat ze "permanent" waren en niet vluchtig en "lokalistisch" zoals de comités. In oktober, ondanks de protesten van anarcho-communisten zoals Voline en de ex-IWW Bill Chatov, werd de opslorping van de comités door de vakbonden geleidelijk aan een feit.

De anarchist Piotrovsky deed een laatste oproep ten gunste van fabriekscomités, tegenover vakbonden die met de werkgevers-staat zouden fuseren als de machtsovername zou lukken:

[...] de vakbonden willen ons opeten (...) hun leden komen van buiten de fabriek. (...) ze zijn nu bereid om te onderhandelen. (...) De sleutel tot de toekomst zijn de comités.³⁷

De machtsovername op 25 oktober door het Militair Revolutiecomité (bestaande uit één of twee linkse SR-en en drie bolsjewieken) werd uitgevoerd in naam van de Sovjet van arbeiders- en soldatenafgevaardigden, maar niet van de fabriekscomités. De dictatuur van het proletariaat in naam van de sovjets werd uitgeroepen en aangenomen door de bolsjewistische partij. Het echte probleem bleef: zou het proletariaat de economische, politieke en militaire macht in de fabrieken behouden? (zie *hieronder*).

In FINLAND. — In april 1917 vormde de Finse bourgeoisie vreedzaam een coalitieregering, in de hoop autonomie, zo niet onafhankelijkheid [van Rusland; vertaler], te verwerven, maar vooral om revolutie te voorkomen in een land waar het proletariaat in de steden en op het platteland in de meerderheid was.³⁸ De regering bestond uit zes rechtse ministers en zes sociaaldemocraten. Voor de schijn werd ze voorgezeten door de voormalige mijnwerker Oskar Tokoi, die een maand later ontslag nam en in 1918 Volkscommissaris werd. De machtige Sociaaldemocratische Partij (130.000 leden), die bij de verkiezingen meer dan 40% van de zetels veroverde, was de grootste partij van het land. 100% van de zetels in de verkiezingen, was verdeeld tussen reformisten die streefden naar een vreedzame machtsovername door het parlement en radicalere elementen onder leiding van Otto Kuusinen — die later benoemd zou worden in de hoogste functies binnen de Comintern.³⁹

In het kielzog van de Russische Revolutie ging het Finse proletariaat vanaf 26 maart massaal de strijd aan, in Helsinki (Helsingfors) gesteund door Russische zeelieden en soldaten: metaalarbeiders, houthakkers, gemeentewerkers, spoorwegarbeiders, drukkers en zelfs huishoudelijk personeel. Op 1 mei marcheerden 50.000 demonstranten met wapperende rode

---

³⁶ Smith, *ibid*, p. 211.

³⁷ Marc Ferro, *op. cit.* blz. 739. Nadruk toegevoegd.

³⁸ In 1910 waren er 1,7 miljoen proletariërs (met hun gezinnen) op een bevolking van 2,9 miljoen. Zie H. Pertti & H. Markku, "Le mouvement ouvrier et le socialisme en Finlande 1884-1918", *Matériaux pour l'histoire de notre temps* no. 16, juli-september 1989, pp. 18-26.

³⁹ Maurice Carrez, "La révolution finlandaise de 1918", *Cahiers du Mouvement ouvrier* (CMO) nr. 23, april-mei 2004; *La fabrique d'un révolutionnaire, Otto Wilhelm Kuusinen (1881-1918). Réflexions sur l'engagement politique d'un dirigeant social-démocrate finlandais*, Toulouse, Éditions Méridiennes, 2008, 2 delen.

vlaggen door de hoofdstad. De arbeiders eisten een 8-urige werkdag en een bevroering van de graanprijzen.

Sneller dan in Rusland organiseerde de bourgeoisie, na het eerste moment van verrassing, systematisch de contrarevolutie. Ze richtte gewapende milities op om het platteland te terroriseren. Ze vormde burgerwachten (Witte Wachten), waaronder het vrijwilligerskorps dat zich bij het Duitse leger had aangesloten. De sociaaldemocratie verwierp elke reactie van de arbeiders op deze golf van terreur en tolereerde pas in oktober de vorming van zelfverdedigingsgroepen. De SDP was volkomen reformistisch en eiste parlementaire hervormingen, van de invoering van sociale wetgeving tot het verbieden van de burgerwachten.

In oktober 1917 werd Svinhufvud, leider van de monarchistische bourgeoisie, president. Op 4 december riep hij voor het parlement de onafhankelijkheid van Finland uit. Op 31 december ging hij naar Petrograd en verkreeg persoonlijk van Lenin de erkenning van de onafhankelijkheid van Finland, op een moment dat Zweden en vooral Duitsland al materiële en militaire hulp verleenden om 37.000 witte gardisten op te leiden. De voormalige tsaristische generaal van Nederlandse afkomst, de Fins-Zweedse baron Carl Mannerheim, leidde de witte garden. Dit was het begin van een gruwelijke burgeroorlog, die aanvankelijk resulteerde in een gedeeltelijke machtsovername door de linkerzijde van de sociaaldemocratie (zie *hieronder*).

In HONGARIJE. — Op 31 oktober 1918 bestormden sociaaldemocratische activisten, soldaten, gewone burgers en radicale studenten, georganiseerd in de Galileo Kring,⁴⁰ met reinmargrietten (Chinese asters) in hun knoopsgat, verschillende openbare gebouwen in Boedapest met de hulp van in raden georganiseerde soldaten. Ze sneden de pas af van de arbeidersafgevaardigden van de wapenfabrieken en de toekomstige communistische leiders Béla Kun, László Rudas en Béla Szántó, die op 26 oktober reeds als datum voor de opstand 4 november hadden vastgesteld.⁴¹ De voormalige minister-president, graaf Étienne Tisza, die verantwoordelijk werd gehouden voor de oorlog, werd in zijn huis neergeschoten door een groep soldaten. De arbeiders namen de wapens in beslag. De Hongaarse bourgeoisie, georganiseerd in een Nationale Raad, brachten een liberale grootgrondbezitter, Michel Károlyi, aan de macht die de Hongaarse Volksrepubliek uitroept.

Op 1 november kondigde de Hongaarse Sociaaldemocratische Partij (PSDH) bij monde van Zsigmond Kunfi het einde van de klassenstrijd aan:

Als overtuigd sociaaldemocraat is het moeilijk om dit te zeggen, maar ik zal het zeggen: voor de komende zes weken, de tijd die nodig is om de institutionele vorm onder de juiste parlementaire omstandigheden in te voeren, willen we het wapen van de klassenstrijd niet gebruiken.⁴²

De socialistische minister in de nieuwe regeringscoalitie, Ernő Garami, hamerde op hetgeen de opstandige arbeiders te wachten staat: "**werken, werken en nog eens werken**".

Maar de situatie liep voor de Nationale Raad uit de hand. Raden schoten als paddenstoelen uit de grond, soms in de meest onverwachte vormen: arbeidersraden in Boedapest, ambtenarenraden, vervolgens priesterraden (!), ingenieursraden, huisvrouwenraden, lerarenraden, enzovoort. Ze namen de macht over en openden de gevangnissen.

Dezelfde sociaaldemocraten probeerden op 16 november in Boedapest samen met contrarevolutionaire krachten de controle over de beweging terug te krijgen door de

---

⁴⁰ In deze kring bevonden zich jonge socialistisch-revolutionairen zoals Ottó Korvin (1894-1919) en Mátyás Rákosi (1892-1971), de toekomstige stalinistische leider, die allemaal betrokken waren bij antimilitaristische activiteiten.

⁴¹ Julien Papp, *De l'Autriche-Hongrie en guerre à la République hongroise des Conseils (1914-1920)*, LBC, Pantin, 2015, p. 172.

⁴² *Communisme*, loc. cit.

"Democratische Republiek" uit te roepen. Deze zou "een constituerende nationale vergadering, gekozen door algemeen kiesrecht" bijeen moeten roepen. Belangrijk: op dezelfde dag trokken Franse en Britse troepen de Oekraïne binnen; de twee imperialistische mogendheden waren van plan Hongarije op te splitsen en te bezetten.

Op basis van valse informatie stuurde de bolsjewistische regering een telegram met felicitaties naar de PSDH, in de veronderstelling dat "zij de revolutie leidde". De PSDH verborg het telegram. Ottó Korvin, één van de organisatoren van de mouterij in Pula (Istrië) en leider van de Socialistisch-Revolutionairen, schreef een pamflet waarin hij de sociaaldemocratische manoeuvres aan de kaak stelde, met de inhoud van het telegram. Hij verspreidde het pamflet per vliegtuig — de soldatenraden verschaften hem het vliegtuig — ter gelegenheid van een massabijeenkomst die georganiseerd was om de proclamatie van de republiek te vieren!

De opstandige soldaten, georganiseerd in gecentraliseerde raden, bleven niet passief; ze weigerden terug te keren naar hun kazernes en hun officieren te gehoorzamen. Ze eisten de definitieve ontbinding van het leger en de bewapening van het proletariaat, georganiseerd in rode gardes. Ze stelden de linkse socialist József Pogány aan het hoofd, die in 1919 Volkscommissaris van Oorlog in de Radenrepubliek zou worden.

Op 24 november vormden Béla Kun, Tibor Szamuely en anderen — krijgsgevangenen of deserteurs die naar Rusland waren gevlucht en bolsjewieken waren geworden — de Hongaarse Communistische Partij, die bestond uit communisten, anarcho-communisten, sociaal-revolutionairen en arbeidersgroepen van meerdere fabrieken. Maar een politiek blad ontbrak.⁴³ Velen waren tussen de 17 en 22 jaar oud en stonden altijd vooraan bij de meest gewaagde acties. De partij werd later uitgebreid met een groep ingenieurs en een kring van intellectuelen rond György Lukács. Het programma van de nieuwe partij — die in zich in Rusland de Hongaarse afdeling van de Internationale Communistische Partij noemde — was dubbelzinnig. Béla Kun's definitie van de dictatuur van het proletariaat was oppervlakkig (en bijna Gramsciaans avant la lettre!): *"de economische macht in handen van de arbeiders door middel van de functie van raden van producenten die de volledige verantwoordelijkheid voor het beheer verzekeren"*.

De regering van graaf Károlyi, die zich had aangesloten bij de sociaaldemocraten, vond het steeds moeilijker om een onweerstaanbare beweging in bedwang te houden die de arbeiders ertoe bracht zichzelf te bewapenen en de plaatselijke macht naar zich toe te trekken. In Salgótarján, een kleine mijnstad, grepen arbeidersmilities in december de macht. De vakbondsman en socialist Károly (Charles) Peyer, hoge regeringscommissaris, werd naar de stad gestuurd om de mijnwerkers te ontwapenen. Zijn krachtige interventie op 10 januari 1919 leverde hem de bijnaam "Slager van Salgótarján" op, op hetzelfde moment dat de Ebert-Noske-Scheidemann de bloedhonden⁴⁴ van de bourgeoisie in Berlijn werden.

DUITSLAND. — Honderd jaar na het begin van de revolutie in Duitsland, op 9 november, hield de bourgeoisie opzettelijk een black-out over deze revolutie, die werd voorafgegaan door de opstand van de matrozen van Kiel (30 oktober-4 november). Deze opstand was inderdaad een revolutie, want hij zette de wereld letterlijk in vuur en vlam. Heel Duitsland was bedekt met arbeiders- en soldatenraden toen de gewapende matrozen zich over het hele land verspreidden. De revolutie was niet vreedzaam, ook al heerste er op sommige plaatsen een "1848"-geest⁴⁵ van herontdekte broederschap. In Berlijn namen de arbeiders de kazernes over.

---

⁴³ De "Rode Krant" (Vörös Ujság), het orgaan van de PCH, werd op 7 december opgericht.

⁴⁴ Naar de uitspraak van Noske, "Iemand moet de bloedhond zijn";noot van de vertaler.

⁴⁵ Naar de Europese (burgerlijke) revoluties van 1848 die ook Duitsland overspoelden; noot van de vertaler.

Militaire voertuigen met rode vlaggen doorkruisten Berlijn en gewapende arbeiders en soldaten marcheerden gezamenlijk door de straten.

Er is sprake van dubbele macht: Aan de ene kant de regering van de "volkscommissarissen", bestaande uit drie SPD-ers (Ebert, Scheidemann en Landsberg) — de SPD was *op 4 oktober* aan de macht gekomen, in het kabinet Max von Bade, op dringende uitnodiging van de generale staf — en drie "onafhankelijke" socialisten, de USPD-ers (Haase, Dittmann en Barth).

Terwijl Scheidemann — tot grote woede van Ebert, die de monarchie wilde behouden — de (burgerlijke) Republiek uitriep, zorgde Karl Liebknecht vanaf het balkon van het keizerlijk paleis voor een staande ovatie voor de Socialistische Republiek. Hij richtte zich tot de "proletarische broeders" van de wereld om "de wereldrevolutie" te voltrekken. Hij weigerde zich te laten gijzelen door toe te treden tot de socialistische regering, ondanks de oproep tot eenheid tussen "alle socialistische partijen". De volgende dag, in het Buschcircuit in Berlijn, waarschuwde hij de 1500 afgevaardigden van de arbeiders- en soldatenraden: "**De contrarevolutie is al in opmars, ze is al in actie, ze is in ons midden!**"⁴⁶ Sommige van de soldatenafgevaardigden, die bijna allemaal door de sociaaldemocraten waren aangesteld, bedreigden Liebknecht met hun wapens...

De soldatenraden, gemanipuleerd door de SPD en de Generale Staf, bezetten de parterre met hun wapens, terwijl de arbeidersraden bescheiden de kippenhokken deelden. Een paar dagen later, op 16 november, riep de Generale Staf, die dagelijks in geheim contact stond met Ebert, op om

soldatenraden op te richten (...) om ontevredenheid te kanaliseren en het leger ongevoeliger te maken voor extremistische tendensen. (...) We kunnen niet zonder de soldatenraden (...) **het opperbevel en het hele leger staan onvoorwaardelijk ter beschikking van de huidige regering onder leiding van Friedrich Ebert.**⁴⁷

In feite konden de generale staf en de SPD rekenen op de troepen aan het Westelijk Front, die niet "besmet" waren door de Spartakistische propaganda en die, toen ze terugkeerden, op bevel de bestaande soldatenraden liquideerden. Aan het oostfront werden anti-Bolsjewistische stoottroepen gevormd, bekend als *Baltikum*, die de Baltische communisten te vuur en te zwaard afslachtten. Vertrouwend op de grootgrondbezitters van Oost- en West-Pruisen, konden ze rekenen op de volledige steun van SPD-leider August Winnig, algemeen commissaris voor de bezette Baltische landen, die het Pruisen van de grootgrondbezitters veranderde in een openlucht trainingskamp voor alle contrarevolutionaire lansknachten.

De arbeidersraden hadden meer gewicht dan de soldatenraden, die soms hun wapens hadden ingeleverd. De sociaaldemocraten vertrouwden op hun machtige vakbondsapparaat (de *Freie Gewerkschaften*) en probeerden vanaf de eerste minuten van de revolutie aan haar hun functionarissen op te dringen, meestal zonder verkiezingen. In Keulen bijvoorbeeld vormden de lokale leiders van de SPD en USPD op 8 november tijdens een eenvoudige vergadering en bij acclamatie een arbeidersraad. Hetzelfde gebeurde in Kassel, waar de raad en het dagelijks bestuur (actiecomité) werden gevormd na discussies achter de schermen tussen de twee sociaaldemocratische partijen en de vakbonden. Soms maakten burgerlijke partijen onbeschaamd deel uit van de raden — zoals het Katholieke *Zentrum* in het Ruhrgebied. Als er raden werden gekozen, gebeurde dat op basis van kiesdistricten, waar de notabelen de overhand hadden. Waar mogelijk richtte de SPD, samen met het *Zentrum* en de rechtse partijen, gewapende "burger"-wachten op.

---

⁴⁶ Jakov Drabkin, *Die Novemberrevolution 1918 in Deutschland*, Dietz Verlag, Ost-Berlin, 1968, p. 166.

⁴⁷ *Révolution et contre-révolution en Allemagne 1918-1920*, Marxist Science (Lotta comunista), Montreuil-sous-Bois, Dec 2013, p. 11. Dit is een gedeeltelijke vertaling van een werk dat in 1929 werd gepubliceerd door een KPD in het proces van stalinisering, zonder vermelding van de auteurs (Frölich, Lindau, Schreiner, Walcher).

De piramide van raden werd een echte omgekeerde piramide. Met de SPD aan de macht vergrootten de vakbonden hun invloed door de lokale raden, die in handen waren van de meest radicalen, op te heffen in burgerlijke regionale raden. Hun macht nam toe door het akkoord Hugo Stinnes — Carl Legien dat op 15 november werd ondertekend, waarbij een 8-urige werkdag werd ingevoerd en overleg tussen werkgevers en vakbonden wettelijk verplicht werd.

Deze snelle terugkeer naar de macht was echter niet gemakkelijk. De Raad van Bremen verbood alle bijeenkomsten en demonstraties ten gunste van het herstel van de *Senat*.⁴⁸ Sommige raden richtten hun eigen strijdkrachten op, zoals in Frankfurt, Düsseldorf en Hamburg. In Braunschweig (Brunswijk) werd op 9 november de Socialistische Republiek uitgeroepen, met een rode garde van 1000 leden. Hetzelfde gebeurde in Bremen, waar een paar dagen later, op 15 november, de Radenrepubliek werd gevormd. In de industriële centra werden van Halle tot Berlijn aanzetten tot rode gardes gevormd. In Berlijn mislukte de poging van de Spartakisten om een rode garde op te richten, die de *Roter Soldatenbund* werd genoemd: het bleef bij demonstraties in november en december. Liebknecht, die de leiding had over de "militaire kwestie", vertrouwde veel meer op de linkse USPD-politieprefect Emil Eichhorn, die een "republikeinse militia" had, en op de *Volksmarinedivision*.⁴⁹ Maar in december waren ze niet opgewassen tegen de poging tot putsch door generaal Lequis, gesteund door de plaatselijke SPD-commandant, Otto Wells, die het vuur opende op de Spartakistische demonstranten en die de bijnaam "Bloody Wells" kreeg.

Vanaf eind november dreven armoede en honger de arbeidersmassa's tot steeds gewelddadigere stakingen. Het trio Ebert-Noske-Scheidemann — met als slogan "**Socialisme is werk**" — stuurde de troepen op de stakers af in de grote industriële centra (Silezië en het *Ruhrgebiet*). Velen werden gedood, gewond of gearresteerd. Er ontstonden steeds meer rellen tegen de stijgende prijzen en het extreme tekorten in de voedselvoorziening, zoals in Dresden. Ook daar kregen de proletariërs kogels in plaats van brood.

Maar meer nog dan wapengeweld, was het de ideologische kracht van de sociaaldemocraten (SPD en USPD), die door tientallen jaren reformisme diep in het proletariaat geworteld was, die het proletariaat deed capituleren. Op 16 december werd het Nationaal Congres van Arbeiders- en Soldatenraden bijeengeroepen in de Berlijnse *Landtag*. Het zou zichzelf opheffen ten gunste van een Grondwetgevende Vergadering die op 19 januari gekozen zou worden. Dit congres, met zijn compacte massa van 288 SPD-leden (van de 489 afgevaardigden), had niets proletarisch: de meesten waren journalisten, parlementsleden, partij- en vakbondsfunctionarissen. Het congres, dat slechts voor een derde uit fabrieksarbeiders bestond, verwierp tot twee keer toe het voorstel om Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht met raadgevende stem te laten deelnemen.

Verrassend genoeg kwam de enige oppositie van het Berlijnse garnizoen en een delegatie van de Hamburgse soldatenraad. Deze delegatie diende een 7-punten motie in (die door ad-hoc comités werd goedgekeurd!) waarin werd opgeroepen om "de soldaten hun eigen commandanten te laten aanstellen" en om "het permanente leger zo snel mogelijk op te heffen en een volksmilitie te vormen". Hindenburg hoefde alleen maar te blaffen tijdens zijn kersttoespraak om de 7 punten terzijde te schuiven. Noske loste het probleem voor eens en altijd op door de arbeiders- en soldatenraden af te schaffen.⁵⁰

---

⁴⁸ *Senat*, burgerlijk bestuur van de stadstaat Bremen; noot van de vertaler.

⁴⁹ Ze kregen een soldij. Tijdens de gevechten in januari 1919, nadat ze in december zware verliezen hadden geleden tegen de troepen van generaal Lequis, verklaarden de matrozen zich "neutraal" om hun soldij te kunnen blijven ontvangen.

⁵⁰ *Revolutie en contrarevolutie in Duitsland*, op. cit. p. 68-70.

Alle bevoegdheden moesten daarom worden overgedragen aan de Raad van Volkscommissarissen met het oog op het bijeenroepen van een grondwetgevende vergadering. De gekozen Centrale Uitvoerende Raad was 100% SPD toen de Onafhankelijken hun aftreden aankondigden. Däumig beschreef het Nationale Radencongres als een "*club van politieke zelfmoordenaars*".

De weg lag open voor contrarevolutie, onder de dubbele leiding van de SPD en de Generale Staf (zie hieronder).

[De contrarevolutie]

OOSTENRIJK. — Op 12 november riepen de afgevaardigden van de Keizerlijke Raad (*Reichsrat*) in Wenen de "Democratische Republiek" Duits Oostenrijk uit en kozen een Uitvoerend Comité onder voorzitterschap van de sociaaldemocraat Karl Renner, die sinds 30 oktober kanselier was. Viktor Adler, voorzitter van de SAPÖ, was zijn minister van Buitenlandse Zaken. Hij werd een paar maanden later vervangen door Otto Bauer, die droomde van een fusie tussen het sociaaldemocratische Oostenrijk en het Duitsland van Friedrich Ebert en Gustav Noske. Er werd toen een regering gevormd met de *Christlichsoziale Partei* onder leiding van Monseigneur Ignaz Seipel.⁵¹

De Oostenrijkse communisten, die een uiterste minderheid vormden, probeerden de rode vlag boven het parlement te hijsen en Oostenrijk in een socialistische radenrepubliek te veranderen. Maar ze stuitten op de sociaaldemocratie, die er alles aan deed om het kapitalistische regime te redden. De rode gardes werd geïntegreerd in de politiemacht, die "socialistisch" was geworden, en alle arbeidersraden vielen in handen van de sociaaldemocratie. Net als in Duitsland werden er noodwetten voor "hervormingen" aangenomen (hulp voor werklozen, arbeidstijdverkorting, verlofregelingen, enz.) De *austromarxisten*, waarvan Otto Bauer het boegbeeld was, koketteerden met het Sovjet-bolsjewisme — zij zouden later de Hongaarse Radenrepubliek steunen tegen de Tsjechische sociaaldemocratie. Otto Bauer verkondigde:

De werkende massa's van alle naties laten zich niet misleiden door de leugencampagne van de bourgeoisie en juichen de overwinningen van de Sovjetrepubliek toe.⁵²

Het austromarxisme, met zijn 300.000 leden, had geen behoefte aan een Rode Leger, maar aan proletarische koren: *de Internationale werd tot 1921 gezongen in het nieuwe republikeinse leger (Volkswehr) ...*

Volgende hoofdstuk: Maar wie zal de sovjets/Räte overnemen? Zullen de soldatenraden de kant van de revolutie kiezen en samen met het proletariaat de macht overnemen en het hun wapens toevertrouwen?

---

⁵¹ Ignaz Seipel was een van de medeopstellers van de Republikeinse Grondwet en vuurde later, zich achter de monarchie scharend, op demonstraties van socialistische arbeiders in 1927. In juli 1919 zat Otto Bauer samen met de prelaat een "socialisatiecommissie" voor. Voor Bauer maakte dit deel uit van een revolutionair proces dat "*geweld deed aan sociale factoren*" (Herbert Steiner, in *La Révolution d'Octobre et le mouvement ouvrier européen*, EDI, Parijs, 1967, p. 185). ["Monseigneur" is een kerkelijke titel. Zie voor meer over dit heerschap nl.wikipedia.org en vooral de.wikipedia.org: antisemitisch en financier van fascistische bendes. Toevoeging van de vertaler].

⁵² Otto Bauer, *Bolschewismus oder Sozialdemokratie*, Wenen, 1920, blz. 3.

III. 1918-1920: De gewapende greep van de macht, het behoud en het verlies daarvan

De wil om een einde te maken aan de wereldoorlog en het sociale systeem die deze voortbracht, dwong het proletariaat om een klassenburgeroorlog te beginnen. Zowel om niet verpletterd te worden als om te proberen de grondslag te leggen voor een ander systeem dan het kapitalisme. Wanneer het aan de macht kwam, zoals in Rusland, was het niet zeker dat het die zou kunnen behouden als de wereldrevolutie zich niet ontwikkelde. Maar bovenal kon de opkomst van een staat met het etiket "proletarisch" fataal blijken voor deze revolutie: de zogenaamde "proletarische staat" had maar één doel: zijn achterstand op het ontwikkelde kapitalisme inhalen en al zijn methoden overnemen.

a) De Europese burgeroorlog tegen het proletariaat

Van 1918 tot 1920 ondergingen Finland (samen met Rusland), Duitsland en Hongarije een verschrikkelijke burgeroorlog die het proletariaat letterlijk deed leegbloeden. Een burgeroorlog die het proletariaat werd opgedrongen door de nationale en internationale bourgeoisie.

FINLAND. — Nadat Lenin de onafhankelijkheid van Finland had erkend, wat de evacuatie van de Russische troepen inhield, riepen de sociaaldemocraten op om de macht te grijpen, **maar zonder arbeidersraden te vormen**. Geconfronteerd met het gevaar, was het het proletariaat dat op 28 januari 1918 bijna spontaan de macht greep in de grote steden. Zoals de SPD en USPD in november in Duitsland zouden doen, vormde de socialistische partij een raad van volksvertegenwoordigers,⁵³ onder controle van een arbeidersraad die bestond uit de vakbonden, de rode garde, coöperaties, etc. De "arbeidersraad" voerde hervormingen in: de 8-urige werkdag, betaling voor stakingsdagen, afschaffing van corveediensten, belastingvrijstellingen voor de armen, controle van de fabrieken door de arbeiders, vorming van plaatselijke rode gardes als hulp van de "stedelijke politie", enzovoort. Voor de sociaaldemocratie aan de macht stonden de grondwetten van Zwitserland en de VS model voor de burgerlijke parlementaire democratie.⁵⁴

De sociaaldemocratie, laf en slap, speelde de rol van de 'onafhankelijken' [verwijzing naar de centristische USPD in Duitsland; vertaler]. Bij zijn zelfkritiek in 1919 bekende Otto Kuusinen:

Omdat we onze democratische verworvenheden niet op het spel wilden zetten en bovendien hoopten dat we dit keerpunt in de geschiedenis zouden overleven dankzij bekwame parlementaire manoeuvres, besloten we de revolutie te vermijden. (...) **We geloofden niet in revolutie; we hadden er geen hoop op, we streefden er niet naar.**⁵⁵

De regering van Svinhufvud (wiens naam "varkenskop" betekent...), die op de middenklasse en een deel van de boerenstand steunde, had zijn toevlucht gezocht in Vaasa, in het noorden. Hij maakte geen geheim van zijn plan om de Roden te vernietigen. De oorlogvoerende mogendheden waren het allemaal met elkaar eens. Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland en het neutrale Zweden (in feite pro-Entente) steunden de witte regering. In april 1918, toen de Russische troepen geëvacueerd waren, arriveerden 20.000 Duitse soldaten onder leiding van

---

⁵³ De Raad van Commissarissen of Volksvertegenwoordigers (*Rat der Volksbeauftragten*) was de naam die in november 1918 door de sociaaldemocratische coalitieregering onder leiding van Ebert werd gekozen.

⁵⁴ Jacques Legall, *Quand la révolution ébranlait le monde. La vague révolutionnaire 1917-1923*, hfdst. I, LBC, Pantin, 2018, p. 38-49.

⁵⁵ Otto Wille Kuusinen, *Die Revolution in Finnland: Eine Selbstkritik*, Arbeiter Buchhandlung, Wenen, 1920 (geciteerd door Victor Serge, *L'an I de la Révolution russe*, Éditions de Delphes, Parijs, 1965, p. 245. Nadruk toegevoegd).

Von der Golz ter versterking van de vrijwilligers van de jonge burgerij, het 27ste Duitse jagersbataljon (bestaande uit Finnen) en de Zweedse vrijwilligersbrigade.

Sinds februari bewapende de Zweedse staat de contrarevolutie. De Zweedse sociaaldemocratie, de bevoorrechte partner van een coalitie met de liberalen (van 1917 tot 1920), speelde een belangrijke rol bij het verpletteren van het Finse proletariaat. Hjalmar Branting, leider van de Zweedse sociaaldemocratie, premier, leider van de Tweede Internationale en toekomstig Nobelprijswinnaar voor de Vrede in 1921,⁵⁶ wilde dat Zweden militair zou ingrijpen om het bolsjewisme in zowel Rusland als Finland te verpletteren.⁵⁷

De imperialistische militaire interventie slaagde omdat de Finse sociaaldemocratie timide was tegenover de witte contrarevolutie. De rechtbanken veroordeelden de witte leiders tot boetes of korte gevangenisstraffen. Sommigen konden tijdens het conflict vreedzaam thuisblijven. Vanaf februari schoten de witten iedereen neer, van dokters die de roden hadden behandeld tot mensen die er Russisch uitzagen, en zelfs vrouwen die broeken droegen.

Ondanks hun vechtlust werden de rode gardes overweldigd door de vijandelijke troepen. Vanaf mei was het een vreselijke slachtpartij die het leven kostte aan een kwart van het Finse proletariaat: 25.000 Roden kwamen om, meestal gedood door machinegeweervuur, waaronder de vrouwen op wie de Witte Garde het voorzien hadden. Van de 90.000 gevangenen die in concentratiekampen opgesloten zaten, stierf een derde van de honger of mishandeling.

Eind november 1918 besloot de Witte regering, geconfronteerd met het internationale echo van de Duitse revolutie, gebruik te maken van de amnestie en haar macht te baseren op het parlement. Dit leidde tot de verkiezing van 80 sociaaldemocratische parlementsleden (van de 200), aangezien de sociaaldemocratie nog steeds gebruikt kon worden. In feite had de reformistische vleugel van de partij, onder leiding van Väinö Tanner, een fervente anti-bolsjewiek die de witte contrarevolutie in 1918 stilzwijgend steunde, de Finse SDP "hervormd".⁵⁸

DUITSLAND. — Na 16 december 1918, de dag waarop het Nationaal Congres van Arbeiders- en Soldatenraden zelfmoord pleegde — waardoor de Grondwetgevende Vergadering, die in februari 1919 bijeengeroepen zou worden, de enige wettelijke autoriteit werd — trok Rosa Luxemburg er, drie weken voor haar moord, een essentiële politieke les uit:

De revolutie zal leven zonder de raden, zonder de revolutie zijn de raden dood.⁵⁹

Deze les werd bevestigd in alle revolutionaire bewegingen die elkaar opvolgden vanaf januari-maart 1919 in Berlijn, het Ruhrgebied en Opper-Silezië, tot aan de *Märzaktion* van 1921 in Midden-Duitsland. De vorming van radenrepublieken, gebaseerd op de vorming van rode gardes, werd een restverschijnsel. Afgezien van de Socialistische Republiek Brunswijk (10 november 1918-17 april 1919) en de Radenrepubliek Bremen (10 januari-4 februari 1919), die

⁵⁶ Vgl. dit oordeel van A.R. (Alfred Rosmer), in 1925, over het overlijden van twee bakens van de "socialistische" contrarevolutie: *"Deze twee belangrijke sociaaldemocraten (Ebert en Branting) die zojuist tegelijkertijd zijn overleden, symboliseerden op de meest levendige manier het verraad van de Tweede Internationale tegenover de arbeidersklasse. Zij hadden de arbeidersklasse in de verschrikkelijke uren van juli 1914 uitgeleverd aan de bourgeoisie en hadden sindsdien alles in het werk gesteld om het revolutionaire momentum van de massa's te breken"*, *La Révolution prolétarienne* n° 3, maart 1925, p. 31.

⁵⁷ Branting steunde de Witten en hekelde de *"Russische besmetting"* en het *"bolsjewistische gevaar"* die in Finland uitgeroeid moesten worden. Zie Aleksander Kan, *Hemmabolsjeviker. Den svenka socialdemokratin, ryska boljeviker och mensjeviker under världskriget och revolutionsaren 1914-1920* (De interne bolsjewieken. Zweedse sociaaldemocratie, Russische bolsjewieken en mensjewieken in de wereldoorlog en de revolutionaire jaren, 1914-1920), Carlsson, Stockholm 2005.

⁵⁸ Tanner werd voorzitter van de Sociaal Democratische Partij en was verschillende keren minister. Hij was verantwoordelijk voor de deelname van Finland aan de oorlog aan de kant van Nazi-Duitsland tegen de USSR.

⁵⁹ Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, Band IV, Dietz Verlag, Berlijn, 2001, p. 455. Nadruk toegevoegd.

allemaal verpletterd werden door de *Reichswehr* en de *Freikorps* van Noske, kunnen we alleen de Beierse Radenrepubliek van april 1919 noemen, en vooral de proletarische opstand van maart 1920 in het Ruhrgebied, die zich baseerde op zowel raden als actiecomités als op het rode leger. Als de revolutionaire raden zich niet via actie in de haarvaten van het proletariaat verspreidden, stierven ze, of werden ze tot "lijken" als ze door de contrarevolutie werden verpletterd.

Het is onmogelijk om de Beierse Republiek niet te noemen, die slechts twee weken door raden werd gekenmerkt. Op 8 november riep de pacifistische USPD-der Kurt Eisner, die tot minister-president was benoemd, — met de steun van de raden — de Republiek uit en stichtte de vrije volksstaat Beieren (*Freier Volksstaat*), in een poging om kool en geit te sparen door parlement *en* raden naast elkaar te laten bestaan. Op 10 januari 1919 onthulde Eisner al snel zijn ware aard (achter zijn "bohemien schrijverskroeg"-stijl): hij liet leden van de KPD en de Revolutionaire Raad arresteren, waaronder Max Levien (KPD) en Erich Mühsam, en moest hen al snel weer vrijlaten. Toen de SPD een meerderheid in de *Landtag* had behaald, werd Eisner op 23 februari 1919 door een rechts-extremist vermoord. In april 1919 werd een andere bladzijde omgeslagen, die van de Beierse Radenrepubliek.

De Beierse Radenrepubliek was een speciaal geval, het laatste voorbeeld waar soldaten, die nog niet gedemobiliseerd waren, en de 6.000 arbeiders in de wapenfabrieken (de Krupp fabrieken in München) een voorhoederol speelden. 50.000 soldaten werden tijdelijk in München ondergebracht, een vijfde van de volwassen bevolking. In maart 1919 vormden de 40.000 werklozen van München een leger dat zich achter de revolutie schaarde. Op het platteland van Beieren bestonden de raden alleen in het textielcentrum Augsburg; elders traden ze op als gemeenteraden.

Toen op 7 april in het kantoor van de SPD-minister Schnepfenhorst een radenrepubliek werd gevormd, die alle "linkse krachten" tot en met de anarchisten en de KPD (die weigerde) moest samenbrengen, was dat met de bedoeling om de *Reichswehr* te hulp te roepen. De twee SPD-leiders Schnepfenhorst en Johannes Hoffmann verlieten München snel om hun "regering" op te richten, in feite de kern van de witte contrarevolutie. De regering in München, bestaande uit USPD-leden zoals Ernst Toller, die ervan droomde de rol van een Beierse Lenin te spelen, Erich Mühsam en Gustav Landauer, werd al snel overweldigd. Nadat een vergeefse witte contrarevolutionaire poging in München was neergeslagen, dankzij de KPD, maakte de anarchistisch-USPD coalitie op 13 april plaats voor een communistische regering die tot 30 april standhield. De fabrieksraden van München en hun revolutionaire afgevaardigden bewapenden de arbeiders en ontwapenden de bourgeoisie. In korte tijd kon zelfs een echt rode leger van 15.000 man gevormd worden. Het was geen partij voor de 30.000 lansknachten van de *Freikorps* die door Noske werden gestuurd en het Beierse *Freikorps*, waarvan kapitein Röhm, het toekomstige leider van de SA, en de kleine korporaal met snor Adolf Hitler, die een verklikker voor de Generale Staf was, al deel uitmaakten. De onderdrukking was opnieuw bloedig en een van de meest capabele revolutionairen, Eugen Leviné, werd op bevel van de SPD doodgeschoten. Voor bewezen diensten aan de contrarevolutie werd de Beierse leider Johannes Hoffmann tot president van de deelstaat Beieren gekroond.

Na de vernietiging van de Beierse Republiek kon men zeggen dat de raden dood waren, maar hun beweging was dat niet. Ze overleefden als belofte voor de toekomst als politieke en economische organisaties, de *Arbeiterunionen* (AAU) of de revolutionaire bedrijfsorganisaties (*revolutionäre Betriebsorganisation*). De opkomst van fabriekscomités, werklozencomités en revolutionaire actiecomités weerspiegelden het immense revolutionaire potentieel van het Duitse proletariaat.

Het belangrijkste fenomeen van deze revolutionaire remanentie waren de *Arbeiterunionen*, die opgericht werden als reactie op de contrarevolutionaire politiek van de "vrije vakbonden", in een tijd van werkloosheid, inflatie en de hardnekkige honger die in de magen van de proletariërs sneed. De eerste *Union*, die van de mijnwerkers, werd op 30 maart 1919 opgericht in het Ruhrgebied. Deze bond, bestaande uit revolutionaire syndicalisten en communisten, werd vernietigd door de "burgerwachten" [opgericht door de SPD; vertaler] en de *Freikorps*. Maar in juni werd hij weer opgericht onder de naam *Union Gelsenkirchen*. Al snel waren de anarcho-syndicalistische bonden (FAUD) wijdverspreid, en vooral de marxistische bonden die, zoals de AAUD, opriepen tot de "dictatuur van het proletariaat", een dictatuur die zou voortkomen uit de "revolutionaire bedrijfsraden" (*revolutionäre B.O.*), een soort bedrijfspgroepen van de revolutionaire partij, die vaak wapenopslagplaatsen hadden ingericht. Een groot aantal arbeiders had zich aangesloten bij de *Arbeiterunionen*, een eenheidsorganisatie voor economische en politieke strijd totdat de arbeidersraden de macht zouden grijpen.

Toen de AAUD in februari 1920 officieel werd opgericht, op instigatie van de oppositie van huidige en voormalige KPD-leden, werd deze al snel een massaverschijnsel en kreeg, ondanks de repressie, uiteindelijk tussen de 120.000 en 200.000 leden. Maar de *Unionen* konden hun functie alleen vervullen als ze deel uitmaakten van een centrale organisatie van raden die als doel hadden om de macht te grijpen door een rode leger te vormen, aangezien het hele voormalige leger nu gedemobiliseerd was.

Het was in maart 1920, als reactie op de putsch van Kapp — min of meer gesteund door de sociaaldemocraten (August Winnig in het bijzonder) — dat het grootste rode leger verscheen dat ooit door het Duitse proletariaat gevormd was. Een leger van 60.000 man dat in twee of drie dagen bijeen werd gebracht. Het ging in het offensief, versloeg de *Freikorps* en nam enorme wapenvoorraden in beslag. De reactie van het Duitse proletariaat kan vergeleken worden met die van het Spaanse proletariaat tijdens het *pronunciamiento* van juli 1936 [Staatsgreep van Franco; vertaler]. Op drie plaatsen greep het proletariaat de macht om de strijd aan te gaan op zowel het sociale als het militaire front, door arbeidersraden (vooral in het Ruhrgebied) of militaire actiecomités (wanneer er een alliantie tussen partijen en vakbonden was) te vormen. In Midden-Duitsland, op een nogal verwarrende manier, na gewapende gevechten in Gotha, Gera, Halle, in het Vogtland (met Max Hoelz), of vreedzaam, zoals in Chemnitz (onder leiding van Brandler), "nam het proletariaat de macht over". We moeten preciseren: "min of meer". Hetzelfde gold voor Kiel en de regio Schwerin, maar niet voor Hamburg en Bremen. In Hamburg reageerde de "linkerzijde", vertegenwoordigd door Laufenberg en Wolffheim, net als de KPD: "*de algemene staking is een algemene absurditeit*". Dit standpunt werd ook verdedigd door de leiding van de anarcho-syndicalistische FAU, die tegen gewapende strijd was vanwege haar pacifistische houding. De achterban van de FAU volgde de leiding niet en was het meest actief in de strijd, naast de oppositie van de KPD, die al snel, in april 1920, de KAPD zou vormen.

In het Ruhrgebied ging de beweging het verst ging in de richting van het grijpen van de hele macht nadat 300.000 mijnwerkers zich aansloten bij de algemene staking. Hoewel niet altijd op een gecoördineerde en gecentraliseerde manier (er waren 6 militaire commando's!). Zodra de *Freikorps* verscheen, evenals de plaatselijke gardes die uit SPD-leden bestonden (zoals in Dortmund, waar ze op de arbeiders schoten), ontstonden er wervingsbureaus, waaruit een echt rode leger van 60.000 tot 80.000 man ontstond. De voorwaarden om mee te strijden waren een minimum van zes maanden aan het front tijdens de oorlog en lidmaatschap van een "arbeiderspartij" of een vakbond of een *Arbeiterunion* (AAU en FAU). Op sommige plaatsen werd de dictatuur van het proletariaat uitgeroepen en werden zowel de bevoorrading als de bewapening onder het gezag van de raden geplaatst. De *Freikorps* werd uit het Ruhrgebied verdreven en de SPD-milities ("burgerwachten" of "republikeinen") werden ontwapend.

Toen de putsch van Kapp mislukte, kwam de SPD weer aan de macht, maar ontdeed zich van Noske. Kapp moest naar Zweden vluchten, maar de SPD bleef niet aan de kant staan en kwam terug aan de macht, zonder Gustav Noske, maar met als kanselier Gustav Bauer — en later Hermann Müller. Müller gaf Reichswehr-chef Von Seeckt de opdracht om speciale rechtbanken op te richten om arbeidersopstanden aan te pakken. Studentenkorpsen, razend van woede op de arbeiders, werden gevormd en verspreidden dood en verderf. Maar bovenal moesten de 80.000 arbeiders in het Ruhrgebied ontwapend worden. Dit was het doel van de onderhandelingen in Bielefeld, opnieuw geleid door de SPD, Rijkscommissaris Carl Severing, die in 1919 al actief was geweest in het Ruhrgebied om de *Reichswehr* te helpen. De akkoorden van Bielefeld, die op 24 maart door de *Onafhankelijken* van de USPD en twee leden van de KPD werden ondertekend, leidden tot de ontwapening van een deel van het rode leger, terwijl het Westelijk Front het akkoord weigerde. Op grond van deze weigering gaf de SPD-regering het bevel aan de troepen van generaal Watter om op 4 april op te rukken. Het was een nieuwe slachtpartij: massale schietpartijen, waaronder op Rode Kruis verpleegsters, de lijken werden in massagraven gegooid.

Deze nederlaag, zowel militair als politiek, was beslissend, veel meer dan die van januari en maart 1919.⁶⁰ Maar onder deze omstandigheden ontstond tegelijkertijd de KAPD, een afsplitsing van de KPD, waarvan de militanten, gesteund door de AAU, een grote rol hadden gespeeld in de gevechten in het Ruhrgebied. Deze partij riep op om de "wereldrevolutie" naar de overwinning te voeren. Maar de "wereldrevolutie" was al aan het wegglijden...

OOSTENRIJK. — De austromarxisten aan de macht namen ook de taak op zich om, zonder de minste tegenstand van het proletariaat, de arbeidersraden te liquideren die in oktober-november plaatselijk en zonder onderlinge banden waren gevormd als gevolg van het machtsvacuüm dat was ontstaan door het verdwijnen van de Habsburgse monarchie.

De enige echte banden bestonden tussen lokale arbeidersraden en boerenraden om zich tegen vorderingen te verzetten en de bevoorrading te beheren. "Samenwerking" maakte al snel plaats voor vijandigheid. De boeren, die door de bourgeoisie en de geestelijkheid waren "omgepraat", verweten de arbeidersraden een "slecht voorbeeld" te hebben gegeven aan de landarbeiders, die zich nu rechtstreeks tegen de landeigenaren keerden door middel van stakingen. Aan de andere kant stonden de zwaarbewapende boeren klaar om contrarevolutionaire milities te vormen.

We kunnen het einde dateren van de arbeidersraden, onafhankelijk van de staat. Op 19 februari 1919 riep de arbeidersraad van Linz een conferentie bijeen die *de Oostenrijkse sociaaldemocratie verzocht* om een nationale conferentie van alle raden bijeen te roepen. De nationale conferentie, die op de eerste maart plaatsvond, gaf de sociaaldemocraten de volledige macht. De nieuwe "wettigheid" veranderde feitelijk de raden, net als in Duitsland, in ondernemingsraden in handen van de "austromarxisten".

Tegen de tijd dat de radenmacht in Hongarije op 21 maart 1919 en in Beieren op 7 april werd gevestigd, was Oostenrijk perfect "genormaliseerd". Pogingen van de jonge Communistische Partij van Duits Oostenrijk om deze normalisatie te verstoren waren tevergeefs. Een demonstratie van werklozen, gedemobiliseerde soldaten en invaliden op 18 april werd met bloedvergieten neergeslagen. De wapenstilstandscommissie was zich bewust van het revolutionaire gevaar en stond de regering (socialistisch en christelijk-sociaal) toe om de "patriottische milities" (*Volkswehr*) te behouden, hoewel deze snel gedemobiliseerd moest worden. De poging tot staatsgreep door de Hongaar Ernst Bettelheim, die door Béla Kun naar Wenen was gestuurd, mislukte jammerlijk. Op 14 juni werden alle leiders van de KPÖ

---

⁶⁰ Chris Harman, op. cit. blz. 127-159.

gearresteerd. Toen 8.000 demonstranten de volgende dag (de dag die gepland was voor de putsch) probeerden hen te bevrijden, werd het een bloedbad: 20 doden en talloze gewonden. Het ledental van de partij daalde van 50.000 naar 10.000.

Zoals Yvon Bourdet opmerkt:

Door te weigeren de macht over te nemen, onderbraken de Oostenrijkse socialisten de keten van de sociale revolutie; als ze anders hadden gehandeld, zouden de drie proletarische republieken elkaar hebben versterkt en ongetwijfeld een onweerstaanbare revolutionaire impuls hebben veroorzaakt die zich over heel Europa zou hebben verspreid.⁶¹

Deze bewering moet genuanceerd worden, omdat het austromarxisme in november 1918 inderdaad de macht had gegrepen, of beter gezegd, de macht was direct in zijn schoot gevallen en het had deze snel gedeeld met de sociaal-christenen.

Een andere factor in de nederlaag van de revolutionaire golf van 1919 was het isolement van revolutionair Rusland, dat geconfronteerd werd met de Witte contrarevolutie in het nabijgelegen Oekraïne. Tot slot droeg het uitstelgedrag van de Hongaarse radenrepubliek zeker ook bij aan het onderbreken van deze "keten van sociale revoluties".

HONGARIJE. — Anders dan in Duitsland duurde het wankel evenwicht tussen de twee machten — dat van Károlyi, deels gesteund door de sociaaldemocratie, en dat van de raden — langer, tot maart 1919.

De oppositie van de massa groeide. Communisten, vaak erg jong en erg radicaal, gingen van de socialisatietheorie over op de praktijk. Ze drongen er bij kleine boeren op aan om de besluiten van de landbouwcommissies ten gunste van de landeigenaren uit de middenklasse te verwerpen, om coöperaties op te richten en om alle notariële akten te verbranden. In stedelijke centra, waar de werkloosheid toenam, riepen ze op om de huren af te schaffen en woningen te socialiseren.

Een botsing met de sociaaldemocratie, Károlyi's belangrijkste steunpilaar (samen met de radicalen), was onvermijdelijk. Op 20 februari vielen werklozen, die zich beledigd voelden door "De Stem van het Volk" (*Nepszava*), het equivalent van de Duitse *Vorwärts*, de krant aan, geholpen door matrozen en arbeiders uit de buitenwijken. Het gevecht duurde een hele dag en op straat vielen acht doden, waaronder vier gendarmes. Op bevel van Károlyi werden 68 leiders van de PCH (MKP in het Hongaars), waaronder Bela Kun, gearresteerd. Kun werd in zijn gevangenis zo hard geslagen door de gendarmes dat hij bijna stierf. De autoriteiten moesten een stap terug doen en Bela Kun mocht in de gevangenis blijven, voor het geval dat...

Als afleidingsmanoeuvre voor de duizenden landarbeiders en kleine boeren die het land bezetten, ging Károlyi, volledig uit zijn doen, met veel tamtam over tot het verdelen van zijn grootgrondbezit (100.000 ha).

Overall was de sociale situatie uiterst gespannen. Op 7 maart eisten de arbeidersraden de socialisatie van de productiemiddelen. Op 18 maart kwam de raad van metaalarbeiders op het eiland Csepel (Boedapest) bijeen. De arbeiders hielden sinds november 1918 hun fabrieken bezet. 30.000 van hen sloten zich aan bij de Communistische Partij. Ze besloten ook om op 23 maart gewapend Boedapest binnen te trekken en de regering te verdrijven. Twee dagen later besloot de drukkersbond dat er alleen nog communistische kranten gedrukt zouden worden.

Tegelijkertijd echter stelde de zogenaamde "Vredesconferentie" in Parijs, via de Franse militaire missie in Boedapest, een ultimatum: de grenzen van Hongarije 100 km verleggen om ze af te staan aan Roemeense troepen. Voor Frankrijk en zijn Tsjechische, Roemeense en Joegoslavische cliënteel was het doel om het Hongaarse grondgebied in stukken te hakken, en

---

⁶¹ Yvon Bourdet's presentatie van Max Adler's brochure *Démocratie et conseils ouvriers*, Maspéro, 1967, p. 32.

zo de honger van zijn bondgenoten (Tsjecho-Slowakije en Roemenië) te stillen, maar ook om de weg vrij te maken voor de verovering van bolsjewistisch Rusland door de troepen van de Entente.

Op 21 maart 1919 werd graaf Michel Károlyi gedwongen af te treden en droeg hij "de macht over aan het proletariaat", in feite om het land economisch weer op te bouwen en om een militaire strijd te kunnen voeren om te voorkomen dat het land volledig uiteen zou vallen:

(...) De productie kan alleen gegarandeerd worden als het proletariaat de leiding neemt. De economische situatie is kritiek; de externe situatie is dat niet minder. De Vredesconferentie van Parijs heeft in het geheim het besluit genomen om bijna het hele Hongaarse grondgebied militair te bezetten. (...) Het duidelijke doel (...) is om van ons land een strategische uitvalsbasis te maken tegen het Russische Sovjetleger dat aan de Roemeense grens vecht. **Het grondgebied dat van ons gestolen is, zal gebruikt worden als betaalmiddel voor Roemeense en Tsjechische troepen met als doel de krachten van de revolutie te breken. Ik, president van de Hongaarse Volksrepubliek, doe, geconfronteerd met dit besluit van de Conferentie van Parijs, een beroep op het proletariaat van de wereld voor hulp en gerechtigheid. Ik treed af en draag de macht over aan het proletariaat van het Hongaarse volk.** ⁶²

De macht viel als een gebraden haan in de bek van de nieuwe partij die diezelfde dag werd gevormd: de Verenigde Socialistische Partij van Hongarije — later de "Socialistisch-Communistische" Partij genoemd — waarin 40.000 communisten hun krachten bundelden met meer dan 700.000 sociaaldemocraten. Het memorandum van overeenstemming was zeer veelzeggend: de nieuwe partij "*nam onmiddellijk de macht over in naam van de dictatuur van het proletariaat*". De arbeidersraden, die dus niet uit zichzelf de macht hadden genomen, werden begroet met een institutionele nietsbetekenende kniebuiging: "*Deze dictatuur wordt uitgeoefend door de arbeiders-, boeren- en soldatenraden. Er komt geen Nationale Vergadering*".

Het is opmerkelijk dat de regering van de raden gevormd werd *op basis van een mandaat van de nieuwe partij*, niet van de raden. Terwijl de raden in het hele land gevormd waren en lokale macht uitoefenden, werd er in een oproep aan het Hongaarse volk, opgesteld door Kun en Póány, gesproken over het (her)opbouwen van de raden in het hele land. De rechterlijke macht was niet gescheiden van de uitvoerende en wetgevende macht, waardoor het proletariaat machteloos zou kunnen staan tegenover repressie door "hun" staat:

De regeringsbevoegdheid ligt bij de Raad van de revolutionaire regering **op grond van een mandaat van de Partij**. De taak van deze raad zal zijn om in het hele land arbeiders-, boeren- en soldatenraden op te bouwen. De dictatuur van de arbeiders-, boeren- en soldatenraden zal wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht uitoefenen. ⁶³

De PSUH was net als in Rusland een massapartij geworden en had in juni 1919 één miljoen leden.⁶⁴ De vakbonden, die door de partij werden gecontroleerd, maakten een even duizelingwekkende groei door, toen de lidmaatschapskaart als toegangsbewijs werd gebruikt voor de levensmiddelenwinkels en zelfs door leden van de bezittende klasse als betaalmiddel werd gebruikt om hun consumptie te verhogen.

---

⁶² Bardy, op. cit. p. 85-86. Karolyi liet dit document ondertekenen door zijn secretaris Simonyi. Nadruk toegevoegd.

⁶³ Dominique Gros, *Les conseils ouvriers. Espérances et défaites de la révolution en Autriche-Hongrie 1917-1920*, proefschrift, 1973, 3 delen, Université de Dijon, p. 36-37 (Oproep aan het Hongaarse volk, *Vörös Ujság*, 22 maart 1919, waarschijnlijk geschreven door Béla Kun en József Pogány).

⁶⁴ Papp, op. cit. hoofdstuk VI.

Lenin liet zich verblinden door de vorming van een massapartij, die hij al snel in Duitsland wilde oprichten door de KPD en de USPD samen te voegen.⁶⁵ Terwijl hij zich richtte tot de Hongaarse proletariërs zei hij:

Kameraden, het nieuws dat we ontvangen van de leiders van de Hongaarse Sovjets vervult ons met enthousiasme en vreugde. Het is net iets meer dan twee maanden geleden dat de Sovjetmacht in Hongarije ontstond, en **qua organisatie lijkt het Hongaarse proletariaat ons al voorbijgestreefd te zijn. (...) De Hongaarse proletarische revolutie helpt zelfs blinden weer te zien.** De overgang naar de dictatuur van het proletariaat in Hongarije nam een heel andere vorm aan dan die in Rusland: het vrijwillige aftreden van de burgerlijke regering, het onmiddellijke herstel van de eenheid van de arbeidersklasse, van de eenheid van het socialisme op basis van het communistische programma. (...) **Kameraden Hongaarse arbeiders, jullie hebben de wereld een beter voorbeeld gegeven dan dat van Sovjet-Rusland, omdat jullie in staat waren om alle socialisten te verenigen in een programma van echte proletarische dictatuur.**⁶⁶

De "verenigde socialisten" hadden zich nog lang niet achter de "dictatuur van het proletariaat" geschaard. De sociaaldemocratie en de sociaaldemocratische vakbonden consolideerden in feite hun greep op het platteland buiten Boedapest en werden nooit gecontroleerd door de massa van de arbeiders. De lokale raden leken op klassieke gemeentelijke bestuursorganen:

Veel secretarissen, leiders en medewerkers (*Funktionäre*) van de oude Sociaal-Democratische Partij en de vakbonden begonnen plotseling in het geheim tegen te werken, omdat ze het gevoel hadden dat ze gedeeltelijk uit de machtsposities waren gezet die ze eerder hadden bekleed. De lokale sovjets kozen uit hun leden precies dezelfde leiders en secretarissen van de oude partij en vakbonden in een raad van bestuur, die de functies van gemeenteraadslid, burgemeester, rechter, voorzitter van de rechtbank of van het districtscomité uitoefenden. (...) Ieder moet toegeven dat **het administratieve werk dat door de raden werd uitgevoerd niet communistisch van aard was.**⁶⁷

Zeker, bepaalde aspecten van het werk van de Commune van Boedapest doen denken aan dat van de Parijse Commune, die ook omringd was door de legers van de contrarevolutie (die van Bismarck en Thiers), en een groot deel van het Russische "oorlogscommunisme", in een fase van economische desorganisatie, belemmerd door de militaire mobilisatie en verstikt door de blokkade van de legers van de Entente.

De arbeiders steunden het nieuwe regime zonder voorbehoud (de Communistische Partij was vóór de fusie voor 80% proletarisch), tenminste in het begin, zolang het in staat was om de externe contrarevolutie met inzet van de grootste krachtsinspanning tegen te houden. De "proletarische democratie" leek te mee te slepen. De raden werden rechtstreeks (en bij geheime stemming) gekozen door mannen en vrouwen van 18 jaar. Priesters — die in loondienst bleven — en de rijken werden uitgesloten. Op het platteland werd de meerderheid van de middenklasse boeren tot de uitbuiters gerekend. Bij de verkiezingen in april stemde 70% van het proletarische Boedapest: fabrieks-, wijk- en huurderscomités stuurden hun gekozen vertegenwoordigers naar de districtsraden om de Grote revolutionaire raad te vormen.

Het regime van Volkscommissarissen (bekend als de revolutionaire Regeringsraad), effectief geleid door Béla Kun en Tibor Szamuely, had de boerenstand nog lang niet geneutraliseerd. Het landdecreet van 3 april 1919 leidde tot de nationalisatie van landgoederen groter dan 44 hectare, beval coöperaties aan en verwierp het delen van land waar landarbeiders zo lang op

---

⁶⁵ De later door Lenin gewenste, en via de Comintern afgedwongen, vereniging van de KPD en de USPD, de al volop bezige ontwikkeling tot een eenpartijdictatuur en de omvorming van de dictatuur van het proletariaat in een dictatuur over het proletariaat in Rusland, laat zien dat Lenin moeilijk blindheid kan worden verweten, hooguit had hij een blinde vlek voor de verraderlijke rol van de sociaaldemocratie. Vertaler.

⁶⁶ Lenin, "*Salut aux ouvriers hongrois*", 27 mei 1919, in *Œuvres*, vol. 29, p. 392-395. Nadruk toegevoegd. (Lenin Werke, Bd. 29, S. 376; vertaler).

⁶⁷ Nadruk toegevoegd. Bron: (Béla Szántó (anoniem)), "*Die wahren Ursachen des Zusammenbruchs der föderativen ungarischen Räterepublik*", in *Die Internationale* nr. 15-16, 1 nov. 1919, p. 301. Uit dezelfde bron, zie *Klassenkämpfe und Diktatur des Proletariats in Ungarn*, West-Europees Secretariaat van de Comintern, Schwarz & Co, Berlijn, 1920 (inleiding door Karl Radek).

hadden gewacht. Aangezien deze coöperaties staatsbedrijven werden die beheerd werden door voormalige landeigenaren, waren de onvermijdelijke vorderingen en de levering van overschotten tegen vaste prijzen of door ruilhandel niet goed voor de kleine en middelgrote boeren. Tegen het einde, toen de militaire situatie wanhopig werd, braken er in het westen boerenopstanden uit, die door Tibor Szamuely neergeslagen werden.

De economische maatregelen die tijdens de 133 dagen van de Commune van Boedapest werden uitgevaardigd, waren in hoge nood genomen. Meer nog dan de maatregelen om de productie- en transportmiddelen, de verzekerings- en financiële instellingen, enz. te nationaliseren, meer nog dan de intense culturele inspanningen onder leiding van de filosoof György Lukacs, waardeerde het proletariaat vooral de hulp aan werklozen en gehandicapten, de onderwijsinspanningen voor de kinderen van proletariërs, die hun eerste vakantie genoten, maar ook de verplichting die aan de onteigende bourgeoisie werd opgelegd om met hun handen te werken.

Wat de grootste invloed had op het proletariaat van Boedapest was de vordering van burgerlijke woningen, waarvan 300.000 mensen profiteerden, de verlaging van de huren met 20% en zelfs de opschorting ervan tijdens de Commune.⁶⁸

Tevreden verkondigde Béla Kun op 27 maart in *Népszava*: "*We zijn al zo ver naar links dat het onmogelijk is om nog verder te gaan. Nog verder naar links zou alleen maar een contrarevolutie kunnen zijn*". Maar deze maatregelen waren op zich geenszins communistisch, net zomin als de creatie van "vertrouwensobligaties", een soort "werkbonden" die toegang gaven tot winkels, maar die net zoveel devalueerden als de munteenheid. Ook het vaststellen van de werktijd op 48 uur en het invoeren van betaalde vakantiedagen waren op zichzelf niet "communistisch", ook al stegen de *reële* lonen van industriële arbeiders met 24%.⁶⁹

Vanaf het begin vocht de Radenrepubliek voor haar overleving en kon ze niet rekenen op de kortstondige Beierse Radenrepubliek op de hulp van de Oekraïne, die gedeeltelijk in handen was van de witte en Poolse legers. Toen de door Frankrijk geleide invasie van Roemenië begon, kon het rode leger rekenen op 50.000 vrijwilligers, waaronder internationalistische brigades. De oorlogsinspanning van het regime, dat net als in Rusland "het socialistische vaderland in gevaar" had uitgeroepen, wierp zijn vruchten af: in juni waren er 200.000 mannen onder de rode vlag. De vakbonden speelden een belangrijke rol bij het rekruteren van de arbeiders. De stoottroepen waren de rode gardes en de Lenin Jongens onder leiding van József Czerny, gesteund door Tibor Szamuely, die ook slecht gecontroleerde terreurdaden uitvoerden tegen de binnenlandse contrarevolutie, maar deze terreur was zeer bescheiden in vergelijking met de gigantische terreur die het regime van Horthy zou kenmerken.

Het radenregime, geleid door Béla Kun, was vooral het slachtoffer van zijn eigen aarzelingen en interne verraad. Toen het rode leger, aangespoord door het revolutionaire enthousiasme van de arbeiders, oprukte — tot het punt waarop het hielp om een Slowaakse Radenrepubliek te vormen — krabbelde Béla Kun terug. Geconfronteerd met dreigementen van Clemenceau, de vertegenwoordiger van de Entente, gaf hij het op en sprak hij over de oprichting van een nieuw Brest-Litovsk: het rode leger trok zich terug uit de heroverde gebieden en het front werd overgelaten aan de contrarevolutie. Als gevolg hiervan raakten de rode troepen steeds meer gedemoraliseerd. De socialisten, die een meerderheid in de partij hadden, probeerden met de Entente tot een vergelijk te komen. Vilmos Böhm, die ontslag had genomen uit het opperbevel,

---

⁶⁸ Legall, op. cit. blz. 86-87.

⁶⁹ Dit positieve feit verontrustte de voormalige minister van Financiën van de Radenrepubliek, Eugen (Jenő) Varga. In zijn Weense ballingschap (een kasteel) schreef hij een pamflet: *Die wirtschaftspolitischen Probleme der proletarischen Diktatur*, Genossenschaftsverlag der 'Neuen Erde', Wenen, 1920, waarin hij tekeer ging tegen "*de hebzuchtige en egoïstische gevoelens van de arbeiders (die) bevangen zijn met de kapitalistische mentaliteit*".

werd naar Wenen gestuurd en onderhandelde met de Entente. Toen de Roemenen op 30 juli bijna aan de poorten van Boedapest stonden, kwam de meerderheid van de Raad van de revolutionaire regering overeen dat het noodzakelijk was om de macht over te dragen aan de sociaaldemocraten en zich voor te bereiden op ballingschap. De machtsovername werd op 1 augustus officieel gemaakt, zonder dat de raden werden opgeroepen om ondergronds te gaan. Roemeense troepen trokken Boedapest binnen en bereidden de intocht van admiraal Horthy op 16 november voor. De witte terreur was verschrikkelijk: 5.000 mensen werden geëxecuteerd, waaronder een honderdtal arbeiders van de Csepel fabrieken die met machinegeweren neergemaaid werden, en 70.000 werden in kampen geïnterneerd. Er waren 100.000 emigranten. De beste communistische leiders, Tibor Szamuely en Otto Korvin, werden vermoord.

Voordat hij met een speciale trein naar Wenen vluchtte, hield Bela Kun deze toespraak op 1 augustus op een gezamenlijke bijeenkomst van de Revolutionaire Regeringsraad en het Centraal Comité van de Socialistisch-Communistische Partij:

Het Hongaarse proletariaat heeft niet alleen zijn leiders verraden, maar ook zichzelf. *Als er een revolutionair proletariaat met klassenbewustzijn was geweest, zou de dictatuur van het proletariaat niet zo gevallen zijn.* Ik had liever een ander einde gezien. Ik had het proletariaat graag op de barricaden zien vechten (...) en zien verklaren dat het liever zou sterven dan zijn macht op te geven (...). Ik zie nu dat ons experiment om de proletarische massa's van dit land op te voeden tot revolutionairen met een geweten tevergeefs is geweest. *Dit proletariaat heeft de meest onmenselijke en wrede dictatuur nodig, de dictatuur van de bourgeoisie, om revolutionairen te worden.*⁷⁰

Béla Kun waste zich zo schoon van zijn lafheid, een slapte die in schril contrast stond met de moed van de Hongaarse proletariërs die, net als die van de Parijse Commune, met de wapens in de hand tot het einde zouden hebben gestreden, als ze niet waren verraden door hun leiders, communisten die ontslag hadden genomen om de macht over te dragen aan de rechtse sociaaldemocraten, voor de bezetting van Boedapest door Roemeense en geallieerde troepen.

Voor Béla Kun moest het proletariaat verpletterd worden om de inspanning te kunnen leveren om revolutionair te zijn. Deze "analyse" werd overgenomen door de KPD vlak voordat Hitler aan de macht kwam.

In plaats van ons te richten op dit "werk" van de raden, dat uiteindelijk beperkt was in tijd en ruimte, zouden we ons minder moeten afvragen waarom de radenmacht is verdwenen dan op het proces (het hoe) dat tot hun uiteindelijke ondergang heeft geleid.

Als de raden de macht verliezen door het algemene offensief van de imperialistische legers, gesteund door hun lokale huurlingen, dan blijft het een feit dat de zekerste weg naar de nederlaag voor de raden de contrarevolutie is die zich van binnenuit haar sinistere werk doet, des te verraderlijker als die voortkomt uit een zelfbenoemde "proletarische staat".

b) De interne vijand van de "dictatuur van het proletariaat" in Rusland: het proletariaat?

Al snel vond het nieuwe Russische regime een andere binnenlandse tegenstander, niet langer alleen de witte garden en de boeren die recalcitrant waren tegen de politiek van vorderingen, maar de massa van de arbeiders. Dit gebeurde al heel vroeg, in mei 1918. Op 14 juni vuurde een detachement van de Tsjeka in de buurt van Petrograd op een hongermars van arbeiders waarvan het maandelijks meelrantsoen tot twee pond was gedaald: 10 mensen stierven. De volgende dag werd de staat van beleg afgekondigd in een arbeiderswijk: 14 mensen werden

---

⁷⁰ Rudolf Tökés, *Béla Kun and the Hungarian Soviet Republic: The Origins and Role of the Communist Party of Hungary in the Revolutions of 1918-1919*, Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford University, 1967, pp. 203-204. Geciteerd uit Böhm (Vilmos) (voormalig leider van het Hongaarse Rode Leger), *Két forradalom tüzeiben* (In de hitte van twee revoluties), Bécsi Magyar Kiadó, Wenen, 1923. Nadruk toegevoegd.

doodgeschoten door de plaatselijke Tsjeka, die de zaak niet eens aan Moskou voorlegde. Wanneer er stakingen en arbeidersdemonstraties waren, reageerden de autoriteiten met het sluiten van de genationaliseerde fabrieken. De moord op de bolsjewistische tribuun Volodarsky leidde tot een golf van arrestaties van arbeiders in Petrograd. Meer dan 800 "leiders" werden gearresteerd, wat leidde tot een algemene staking op 2 juli.⁷¹ 1919 was een zwart jaar voor arbeiders die hun meest elementaire rechten wilden verdedigen door middel van stakingen. In Astrakhan werd begin maart een staking uitgeroepen om economische redenen (zeer lage rantsoeneringsnormen) en politieke redenen (arrestaties van niet-Bolsjewistische socialisten). De staking groeide en ontaardde in rellen toen het 45e regiment weigerde te schieten op de arbeiders die door het stadscentrum marcheerden. Kirov, de voorzitter van het militaire revolutionaire Comité, eiste "*de genadeloze uitroeiing met alle middelen van de luizen van de witte garde*". Tussen de 2.000 en 4.000 stakers werden geëxecuteerd of verdronken. Op 18 en 19 maart, werden 200 stakende arbeiders van de Poetilov fabrieken, de "bloem van het Russische industriële proletariaat", doodgeschoten door de Tsjeka nadat deze de fabriek stormenderhand genomen had.⁷²

Hoe is het zo ver gekomen?

Na de overwinning van oktober werd de radenmacht al snel een lege huls. De bolsjewieken ontdeden de arbeidersraden van alle inhoud en vestigden geleidelijk aan het staatskapitalisme.

In 1917 beweerde Lenin dat fabrieksraden, veel meer dan territoriale raden, de kern van de proletarische revolutie vormden:

[...] we moeten het zwaartepunt verleggen naar de fabriekscomités. Zij moeten de organen van de opstand worden. We moeten onze slogan veranderen en in plaats van "*Alle macht aan de sovjets*" moeten we zeggen "*Alle macht aan de fabriekscomités*".⁷³

In januari 1918 werden ze uitgeschakeld ten gunste van de vakbonden. De beroemde marxist Ryazanov, een Mensjewiek die de bolsjewieken voor zich hadden gewonnen, nodigde de fabriekscomités botweg uit om "*zelfmoord te plegen en zich volledig om te vormen tot elementen van de vakbondsstructuur*".⁷⁴ Voor de bolsjewieken was er geen sprake meer van "arbeiderscontrole" door de fabriekscomités; de vakbonden moesten de overhand krijgen als de structuur voor het verhogen van de productiviteit in de fabriek:

[...] de vakbonden, als klassenorganisaties van het proletariaat op industriële basis, moeten de essentiële taak op zich nemen om de productie te organiseren en de zo verzwakte productiekrachten van het land te herstellen.⁷⁵

Als gevolg hiervan werden de fabriekscomités, die in oktober 1917 de essentiële instrumenten van arbeiderscontrole en opstand waren geweest, vakbondsorganen. Ze waren volledig

---

⁷¹ Zie Nicolas Werth, "Un État contre son peuple. Violences, répressions, terreurs en Union soviétique", in *Le livre noir du communisme*, Laffont, 1997, pp. 80-122; Jonathan Aves, *Workers Against Lenin: Labour Protest and the Bolshevik Dictatorship*, Tauris, 1996; Workers' Solidarity Movement (Ierland), "How the revolution was lost". http://struggle.ws/anarchism/writers/anarcho/revlost_critique.html.

⁷² Zie Nicolas Werth, "Crimes et violences de masse des guerres civiles russes (1918-1921)", 2009: <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/crimes-et-violences-de-masse-des-guerres-civiles-russes-1918-1921>.

⁷³ Maurice Brinton, *Les bolcheviks et le contrôle ouvrier. L'État et la contre-révolution*, Autogestion et socialisme n° 24-25, sept. — Dec. 1973, p. 69. [Nederlandse versie, uitgegeven door De Vlam (Spartacusbond), gedeeltelijk te vinden op: <https://www.marxists.org/nederlands/brinton/1970/sovjets/>; vertaler]

⁷⁴ First All-Russian Congress of Trade Unions, 7-14 januari 1918, stenografisch verslag in het Russisch, p. 235. Geciteerd in Brinton, op. cit. p. 94.

⁷⁵ Geciteerd in de brochure over vakbonden van de Russische bolsjewiek Alexander Shliapnikov — toekomstig leider van de Arbeidersoppositie met Alexandra Kollontai: *Die russischen Gewerkschaften*, Kleine Bibliothek der russischen Korrespondenz, Leipzig, 1920.

ondergeschikt aan de nieuwe staat. Dit werd duidelijk verklaard op het Eerste Vakbondcongres in Moskou (7-14 januari 1918):

Het congres is ervan overtuigd (...) dat **de vakbonden onvermijdelijk organen van de socialistische staat zullen worden.**⁷⁶

Voor Zinovjev kon "vakbondsonafhankelijkheid" alleen maar de plicht betekenen om "saboteurs" te steunen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op dit congres een resolutie van de vakbondsmen Grigori Tsiperovitch (lid van de groep "Novaja Jizn"), waarin werd opgeroepen tot het recht om te staken ter verdediging van de belangen van de arbeiders, eenvoudigweg werd verworpen.⁷⁷

De situatie was zo ondraaglijk geworden voor de fabrieksarbeiders dat de linkse bolsjewieken (Bukharin, Osinskij, Radek, Smirnov, etc.), georganiseerd rond het tijdschrift *Kommunist*, waarschuwend voor "een arbeidspolitiek die erop gericht is om de arbeiders discipline op te leggen", wat zou kunnen leiden tot staatskapitalisme en de volledige demoralisatie van het proletariaat, dat geen partij meer zou hebben die zijn eigen belangen naar voren zou brengen:

De invoering van arbeidsdiscipline in combinatie met het herstel van het kapitalistische management in de industrie kan de arbeidsproductiviteit niet echt verhogen, maar vermindert het klasseninitiatief, de activiteit en het organisatievermogen van het proletariaat. Het dreigt de arbeidersklasse tot slaaf te maken en zal de ontevredenheid doen toenemen, niet alleen onder de achtergebleven elementen, maar ook onder de proletarische voorhoede. Om dit systeem in de praktijk te realiseren zal **de Communistische Partij**, gezien de haat die in het proletariaat heerst tegen "de kapitalistische saboteurs", **zich moeten baseren op de kleinburgerij tegen de arbeiders en zal zij zichzelf als proletarische partij vernietigen.**⁷⁸

Vanaf maart 1918 werden de vakbonden de doorgeefluiken van de bolsjewistische partij, de enige toegelaten partij, die de arbeid militariseerde voor de behoeften van de burgeroorlog, stukloon invoerde, verplicht overwerk, de benoeming van bedrijfsdirecteuren door de nieuwe regering, en "socialistische wedijver", zelfs werkkampen, om een staatskapitalisme op te bouwen.

Na juli 1918 was de "rode terreur" — die in december 1917 per decreet was ingevoerd — al goed op gang gekomen. Congresleden van de linkse Sociaal-Revolutionairen (SR) werden gearresteerd na de moordaanslag op graaf Mirbach. De oppositiepartijen (SR en Mensjewieken) konden zelfs in de verste uithoeken geen kandidaten meer opstellen. Om volledig monolithische sovjets te creëren, werd de verkiezingsdatum vaak op het laatste moment aangekondigd. De mandaten van twijfelende afgevaardigden werden automatisch ongeldig verklaard. Ze werden vervangen door vertegenwoordigers van de gemilitariseerde vakbonden en afgevaardigden van het Rode Leger die door de bolsjewistische centrale macht waren aangesteld. Vanaf dat moment werden de uitvoerende comités van de sovjets benoemd door de regering. In de frontliniezones en de door het Rode Leger heroverde gebieden werden geen sovjets — zoals bepaald in de grondwet van 10 juli 1918 — maar "revolutionaire comités" opgericht met dictatoriale bevoegdheden, benoemd door het lokale Partijcomité.⁷⁹

In 1919 was de militarisering van de arbeid, met het gebruik van Taylorisme en stukloon, aan de orde van de dag.⁸⁰ In de woorden van Lenin moesten arbeiders "*zonder voorbehoud gehoorzamen aan uitsluitend de wil van de managers*". Lenin ging nog verder en pleitte voor de invoering van staatskapitalisme door middel van dictatuur:

---

⁷⁶ Brinton, op. cit. blz. 102.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Тезисы о текущем моменте (Stellingen over de huidige situatie), *Kommunist* Nr. 1, Moskou, 20 april 1918. Zie vertaling door Brinton, op. cit. pp. 109-110. Nadruk toegevoegd.

⁷⁹ Anweiler, op. cit. p. 293 e.v.

⁸⁰ Zie Robert Linhart, *Lénine, les paysans*, Taylor, Seuil, 2010.

[...] het is onze plicht om te leren van het staatskapitalisme van de Duitsers, om ons *met al onze kracht* in te zetten om het toe te passen, om niet af te zien van welke *dictatoriale* procedure dan ook bij de invoering ervan in Rusland.⁸¹

In 1919 werden ook alle stakingen, vakbonds- of andere stakingen, officieel verboden en Lenin sprak van de "onvermijdelijke verstaatsing van de vakbonden". De periode van overgang van kapitalisme naar socialisme werd voortaan gedefinieerd als een periode waarin arbeid tot slavernij gemaakt is. Op het Derde Alle-Russische Congres van Vakbonden (april 1919) steunde Trotski de militarisering van arbeid, waarbij de organisatie van lijfeigenschap in het verleden zelfs een vorm van vooruitgang was geweest:

De militarisering van arbeid (...) is een onvermijdelijke methode om arbeid te organiseren en te disciplineren in de overgang van kapitalisme naar socialisme. (...) *de organisatie van de lijfeigenschap was, onder bepaalde omstandigheden, een stap vooruit en leidde tot een toename van de productie.*⁸²

Twee of drie weken eerder, op het negende partijcongres, had dezelfde Trotski voorgesteld om arbeids-"deserteurs" in te lijven bij disciplinaire bataljons of ze in concentratiekampen te zetten,⁸³ waarmee hij de weg vrijmaakte voor de latere oprichting van een Goelag archipel.

---

⁸¹ Geciteerd in Brinton, op. cit. p. 116. [In de Nederlandse vertaling op blz. 59, deel niet overgenomen op Marxists.org, Het Lenin-citaat: "... our task is to study the state capitalism of the Germans, to spare *no effort* in copying it and not shrink from adopting *dictatorial* methods to hasten the copying of it. Our task is to hasten this copying even more than Peter hastened the copying of Western culture by barbarian Russia, and we must not hesitate to use barbarous methods in fighting barbarism. (Lenin "Left-Wing" Childishness": <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/may/09.htm>); vertaler]

⁸² Nadruk toegevoegd. Deze verontschuldiging voor militarisering wordt herhaald in *Terrorisme en Communisme*, hoofdstuk 9, 1920: https://www.marxists.org/francais/trotsky/livres/t_c/t_c_10.htm.

⁸³ Brinton, op. cit. blz. 149-156.

Resultaten en vooruitzichten

Trotski dacht in zijn *Lessen van Oktober* (1924) dat hij de steen der wijzen had gevonden van de toekomstige triomf van het proletariaat dat de macht grijpt door middel van opstand:

Als er aan het einde van de oorlog geen zegevierende revolutie was, dan was dat omdat er geen partij was. Deze observatie geldt voor heel Europa. We kunnen de juistheid ervan verifiëren door de revolutionaire beweging in de verschillende landen stap voor stap te volgen. *Wat Duitsland betreft, is het duidelijk dat de revolutie daar in 1918 en 1919 had kunnen zegevieren als de massa's op de juiste manier door de partij waren geleid.* In 1917 toonde het voorbeeld van Finland ons dat de revolutionaire beweging daar zich onder uitzonderlijk gunstige omstandigheden ontwikkelde, onder de dekking en met de directe militaire hulp van het revolutionaire Rusland. Maar de meerderheid van de Finse partijleiding was sociaal-democratisch en zorgde ervoor dat de revolutie mislukte. Deze les is niet minder duidelijk uit de Hongaarse ervaring. In dat land wonnen de communisten, geallieerd met de linkse sociaaldemocraten, de macht niet, maar ontvingen deze uit de handen van de bange bourgeoisie. De Hongaarse revolutie, zegevierend zonder strijd en zonder overwinning, was vanaf het begin beroofd van een strijdend leiderschap. *De (Hongaarse) Communistische Partij fuseerde met de Sociaal-Democratische Partij en liet zo zien dat ze zelf niet echt communistisch was* en dat ze, ondanks de strijd lust van de Hongaarse proletariërs, niet in staat was om de macht die ze zo gemakkelijk had verkregen, te behouden. De proletarische revolutie kan niet zegevieren zonder de Partij, tegen de Partij of door een vervanger van de Partij.⁸⁴

Deze visie, gesmeed op het aambeeld van de "leninistische" ideologie na het betreurenswaardige fiasco van de Duitse Oktober van 1923 (de putsch van Hamburg), is typerend. Het maakte één enkele partij (die al snel *de enige toegelaten partij* werd) tot de toverspreuk van een "proletarische revolutie" waarin de arbeiders- en soldatenraden in de "vuilnisbak van de geschiedenis" werden gegooid. Het weerspiegelt ook een wat minachtende kijk op de vormeloze massa wiens enige eer was om "geleid" te worden door de Partij. Het maakt deze "massa" ook tot een niet-subject van de geschiedenis, verstoken van bewustzijn, behalve dan bij volmacht. Het echte onderwerp is de "Partij" met een hoofdletter P, niet de immense massa proletariërs die in opstand komen tegen het kapitalistische regime. Ten slotte pleit het de Comintern (en dus Trotski zelf) vrij van haar rampzalige politiek in Duitsland om de KPD in december 1920 samen te voegen met de Onafhankelijken, schommelend tussen de lokroep van de burgerlijke macht en het putschisme in januari 1919.

In deze brochure "vergeet" Trotski erop te wijzen dat de Bolsjewistische Partij in een staat van totale besluiteloosheid verkeerde tot Lenins April Stellingen (7 april 1917). Kamenev, die met Stalin uit Siberië was teruggekeerd, pleitte in *Pravda* voor een politiek van "revolutionaire vaderlandsverdediging". In Moskou beweerde de bolsjewistische leider Viktor Nogin kalm dat de sowjets zouden verdwijnen ten gunste van de vakbonden. Aan de top van de toekomstige staat zou de grondwetgevende vergadering staan, gevolgd door het klassieke burgerlijke parlement.⁸⁵

De machtsovername door de Bolsjewistische Partij, waartoe Lenin had besloten en die door Trotski was georganiseerd voor 25 oktober (7 november) in Petrograd, vormde de bekroning van een onweerstaanbare beweging in de richting van de machtsovername door het proletariaat, zowel in de fabrieken als dat in uniform. Een beweging die al had gezegevierd in de Oeral, zoals Trotski in 1930 opmerkte.⁸⁶ Deze machtsovername was het resultaat van een dubbele beweging: een woest verlangen van de boeren en arbeiders om de oorlog onmiddellijk te

---

⁸⁴ Trotski, *De lessen van oktober*, 1924, hoofdstuk "Over de sovjets en de partij in de proletarische revolutie", Les bons caractères, Pantin, 2015. Nadruk toegevoegd.

⁸⁵ Anweiler, op. cit. blz. 184 en 196.

⁸⁶ Trotski, *Geschiedenis van de Russische Revolutie*, Deel II, op. cit. p. 559: "De gewapende arbeiders liquideerden bijna ongemerkt de officiële macht en vervingen die door de organen van de sowjets. (...) De arbeider klemde zijn vuisten stevig op zijn geweer om de fabriek te verdedigen waarin hij de bron van zijn kracht zag. Op deze manier werden de elementen van de arbeidersdictatuur, in de bedrijven en in de districten, gevestigd nog voordat het proletariaat als geheel de macht van de staat had gegrepen".

stoppen; een onweerstaanbare beweging van de kant van de miljoenen boeren in uniform om het land van de heren en de bourgeoisie te bezetten en het te verdelen, desnoods op wrede wijze, met ijzer en vuur. Voor de *muzhik*, al snel verwickeld in een genadeloze oorlog tussen witten en de roden, was zijn enige zorg het land. Een boer vatte de situatie samen:

Wij geven niets om macht, wat het ook is, zolang het maar een rechtvaardige orde schept. En zolang we het land maar houden. Als *ze ons het land hadden gegeven, hadden we zelfs de tsaar geaccepteerd.*⁸⁷

Het was inderdaad een gevecht op leven en dood, met als eindresultaat zou hebben geleid tot een nieuwe verdeling van Rusland tussen de kapitalistische machten, vergezeld van slachtpartijen die veel verder gingen dan die van de Parijse Commune. Zoals generaal Kornilov bekende:

Zelfs als dat betekent dat de helft van Rusland moet worden platgebrand en driekwart van de bevolking moet bloeden, zullen we het doen als het nodig is om Rusland te redden.⁸⁸

Op het einde van een schijnoverwinning, was het Russische proletariaat gedecimeerd, genuilkorfd door de dictatuur van de enige partij, wiens parool niet langer "alle macht aan de sovjets" was, maar de opbouw van een staatskapitalisme naar Duits model, gebaseerd op de "wetenschappelijke" methoden van het Taylorisme. De Russische arbeidersklasse kon zelfs niet meer rekenen op het Duitse proletariaat. Dit laatste was tot moes was geslagen door een sterk georganiseerd kapitalisme dat zijn beslissende wapen niet alleen in de *Freikorps* vond, maar ook in de sociaaldemocratie, die ze met veel oproepen in de *Vorwärts* had opgericht.

In slaap gesust door meer dan 30 jaar sociaaldemocratisch reformisme, dat alleen pensioen- en verzekeringsfondsen en coöperaties wilde beheren, voordat het uiteindelijk een vreedzame manier vond om via verkiezingen de macht te grijpen, bevond het Duitse proletariaat zich in 1914 in een ware staat van hersenschudding. Te veel loyaliteit aan het idee van één enkele organisatie leidde ertoe dat de Spartakisten zich in april 1917 aansloten bij de USPD en deze dus steunden, ook al droeg de USPD een verpletterende verantwoordelijkheid voor de nederlaag toen zij zich op 9 november aansloot bij het kapitalistische kabinet dat door de SPD was gevormd met goedkeuring van de Generale Staf.

Achter alle besluiteloosheid van het Spartakisme kunnen we zeker de extreme verwarring van een proletariaat ontdekken dat in november 1918 eiste dat Liebknecht in de regering zou komen en de eenheid van alle "socialistische" partijen eiste. Oorlogsmoeheid, het verlangen om snel gedemobiliseerd te worden, herhaalde bloedige nederlagen, maar ook de toeters en bellen van de sociaaldemocratie (de zogenaamde "socialisatie" van bedrijven onder "arbeiderscontrole" door wettelijke ondernemingsraden), al snel massale werkloosheid waarbij het proletariaat heen en weer schommelde tussen opstand en neerslachtigheid, onderwerping aan de vakbonden waarvan de lidmaatschapskaart als werkkaart diende, droegen allemaal bij aan het voltooiën van de nederlaag.

* * *

Wij geloven niet, zoals sommigen die het etiket van "communisatoren" dragen, dat de mislukking van de revolutionaire golf raden van 1917 tot 1921 het einde zou betekenen van een "oud" arbeidersprogramma, dat het proletariaat zichzelf zou moeten verloochenen om de andere lagen van werklozen of "boventalligen" aan te trekken, die zich periodiek in oproer

---

⁸⁷ Nadruk toegevoegd. Geciteerd door Philippe Comte, "Et si Lénine avait été fusillé?", *La Revue russe* n° 49, Institut d'études slaves, 2017, p. 17. Trotski geloofde dat de macht van de Bolsjewieken geen twee weken had geduurd als de Witten hun vlag van huurlingen van de grootgrondbezitter hadden laten vallen en de verdeling van de grond hadden goedgekeurd.

⁸⁸ Geciteerd in Jean-Jacques Marie, *Trotsky, révolutionnaire sans frontières*, Payot, 2006, p. 183. Nadruk toegevoegd.

bewegen, even voorbijgaand als spectaculair. Wij geloven niet dat de toekomst ligt in een terugkeer naar de "romantische" barricadestrijd van de 19de eeuw, toen

Het oproer, de blokkade, de barricade, de bezetting. De commune. Dat is wat we de komende vijf, vijftien, veertig jaar gaan zien. De lijst is niet nieuw.⁸⁹

Gezien de huidige staat van bewustzijn van de arbeidersbeweging en haar kleine revolutionaire minderheden, en de opkomst van een schadelijk populisme, is het moeilijk te voorspellen of er in de komende 10 of 20 jaar een proletarische golf zal komen die zich over meerdere continenten zal verspreiden. Hiervoor zal de revolutionaire klasse lering moeten trekken uit de mislukking van de radenrevoluties in Rusland, Duitsland en Hongarije. Het proletariaat zal dit moeten doen door te strijden, telkens opnieuw!

Toen, net als nu, was en is er geen andere revolutionaire klasse dan het proletariaat, of het nu hand- of hoofdarbeiders zijn. Zolang het proletariaat, ook al is het in de maatschappij in de minderheid, zich niet opnieuw bewust wordt van zijn historische taken, zal er geen wereldrevolutie zijn. Alleen een proletariaat dat zich bewust wordt van zijn bestaan als klasse, is in staat om de andere sociale lagen naar zich toe te trekken: landloze boeren of kleine boeren, de werklozen in de sloppenwijken, de geproletariseerde kleinburgerij en de immense massa werklozen. Dit impliceert de opkomst van politieke minderheden die binnen de beweging georganiseerd zijn, in de vorm van groepen, associaties en partijen, die vastbesloten zijn om een einde te maken aan een mondiaal systeem dat leidt tot de titale vernietiging van de hele aarde.

Een revolutie die (eindelijk!) een einde maakt aan het kapitalisme kan alleen ontstaan in gebieden met een hoge concentratie van arbeiders (Europa, Brazilië, Mexico, Argentinië, Chili, heel Azië, met name het hyper-kapitalistische China dat de werkplaats van de wereld is geworden). Het Amerikaanse rijk zal tot het einde toe de sterkste vesting van de contrarevolutie blijven.

29 november 2018,
Philippe BOURRINET.

---

⁸⁹ Joshua Klaver, The Prime Riot. The New Era of Uprisings, entremonde, Genève, april 2018, p. 176.